Stori Rosie: Beth fydd yn digwydd os yw teuluoedd yn newid?

Canllawiau Athrawon

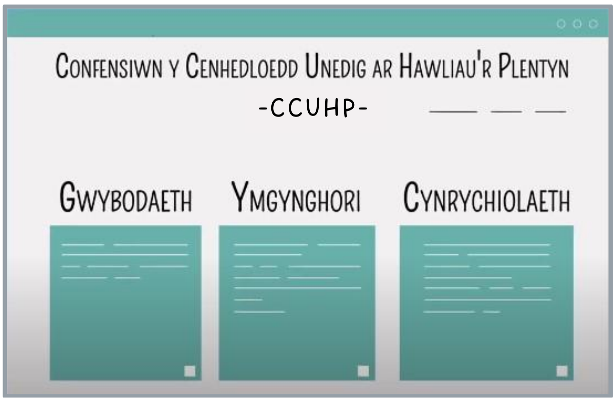

Prifysgol Caerwysg
Gwasanaeth Eiriolaeth Ieuenctid Cenedlaethol, Cymru (NYAS Cymru)
Cymdeithas Genedlaethol Canolfannau Cyswllt Plant (NACCC)

Ariennir yn Rhannol gan **Lywodraeth Cymru**
Part Funded by **Welsh Government**

Tabl Cynnwys

Cyflwyniad 2

Paratoi i addysgu 2

Hawliau plant o dan CCUHP 2

Rheoli effaith gwahanu ac ysgariad 3

Cysylltiadau â'r Cwricwlwm i Gymru 4

Cysylltiadau â 'datganiadau o'r hyn sy'n bwysig' yn Iechyd a Lles a'r Dyniaethau 6

Cysylltiadau â'r 'camau cynnydd' yn Iechyd a Lles a'r Dyniaethau 7

Dysgwyr ag anghenion ychwanegol 10

Diogelu 11

Creu amgylchedd dysgu diogel 12

Datblygu dealltwriaeth 13

Geirfa termau 13

Cyfeirio at gefnogaeth 15

Cefnogaeth i athrawon 15

Cefnogaeth i ddysgwyr 15

Adnodd 1: Stori Rosie: Beth fydd yn digwydd os yw teuluoedd yn newid?(Rhan 1) 17

Trosolwg Adnodd 1 18

Awgrymiadau dysgu ac amseru 19

Asesiad sylfaenol 20

Gweithgareddau craidd 20

Asesu'r dysgu 24

Adnodd 2: Stori Rosie: Beth fydd yn digwydd os yw teuluoedd yn newid? (Rhan 2) 25

Trosolwg Adnodd 2 26

Awgrymiadau dysgu ac amseru 27

Asesiad sylfaenol 28

Gweithgareddau craidd 29

Asesu'r dysgu 35

Taflen cwis cyflym 36

Cyflwyniad

Ysgrifennwyd y canllawiau hyn i gyd-fynd ag adnoddau addysgu mewn dwy ran i ddysgwyr sy'n gweithio ar lefel Camau cynnydd 2 a 3 yn canolbwyntio ar fywyd teuluol, newidiadau i deuluoedd a'r help sydd ar gael i blant a phobl ifanc os yw rhieni a gofalwyr yn gwahanu.

Mae'r adnoddau addysgu'n cefnogi addysgu Addysg Cydberthynas a Rhywioldeb (ACRh) sy'n orfodol yn y **Cwricwlwm i Gymru**[1]. Mae'r adnoddau hefyd yn cefnogi datblygu ymwybyddiaeth o hawliau plant a phobl ifanc, gan eu helpu i ddod yn ddinasyddion gwybodus Cymreig a hyrwyddo gwell iechyd meddwl a lles ymhlith dysgwyr wedi i'w rhieni wahanu. Mae'r dysgu'n cwympo gan fwyaf dan 'ddatganiadau o'r hyn sy'n bwysig' ym Meysydd Dysgu a Phrofiad **Iechyd a Lles** a'r **Dyniaethau**, fodd bynnag gallai fod datganiadau eraill o'r hyn sy'n bwysig gyda disgrifiadau dysgu sydd hefyd yn berthnasol.

Mae'r adnoddau addysgu wedi'u hysgrifennu gan ymchwilwyr yn Ysgol y Gyfraith ym Mhrifysgol Caerwysg, gan weithio ar y cyd â dau fudiad sy'n arbenigo mewn diwallu anghenion plant a phobl ifanc ar ôl i'w rhieni wahanu: y Gwasanaeth Eiriolaeth Ieuenctid Cenedlaethol (NYAS) a'r Gymdeithas Genedlaethol Canolfannau Cyswllt Plant (NACCC).

Darllenwch ac ystyriwch y canllaw hwn yn gyntaf cyn addysgu'r adnodd.

Paratoi i addysgu

Dylid addysgu'r adnoddau hyn fel rhan o addysgu ehangach ar berthnasoedd iach yng nghyd-destun rhieni'n gwahanu. Yn y cwricwlwm cyfredol, o fewn rhaglen addysg ACRh gynhwysfawr a'r Cwricwlwm i Gymru, Meysydd Dysgu a Phrofiad Iechyd a Lles a'r Dyniaethau. Mae'r adnoddau'n ystyried gwahanol fathau o deuluoedd a sut gall teuluoedd ofalu am ei gilydd. Maen nhw hefyd yn ystyried sut mae teuluoedd yn newid os yw rhieni a gofalwyr yn gwahanu, yr hawliau sydd gan blant a phobl ifanc i esbonio eu safbwyntiau a bod y safbwyntiau hyn yn cael eu cymryd o ddifri pan fo penderfyniadau'n cael eu gwneud am eu bywydau (Confensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn (CCUHP), Erthygl 12). Mae hefyd angen i ddysgwyr ddysgu dulliau o reoli galar ynghylch newid perthnasoedd. Mae'r rhain yn cynnwys effaith gwahanu ac ysgaru, pa ffynonellau cymorth sydd ar gael iddynt a sut i'w cyrchu pan fydd rhieni a gofalwyr yn gwahanu. Mae'r addysgu'n mynd i'r afael â'r pwyntiau hyn. Mae adnoddau PowerPoint gyda'r nodiadau isod ar gyfer pob adnodd wedi'u hatgynhyrchu yn yr adran nodiadau o dan y sleidiau er hwylustod wrth addysgu.

Hawliau plant o dan CCUHP

CCUHP yw'r “safon aur” fyd-eang ar gyfer hawliau plant ac mae'n nodi hawliau sylfaenol pob plentyn. Dyma'r cytundeb hawliau dynol a gadarnhawyd fwyaf aml a chyflym mewn hanes. Mae'r CCUHP yn nodi hawliau sifil, gwleidyddol, economaidd a diwylliannol pob plentyn. Mae'r gwledydd sydd wedi cadarnhau'r CCUHP yn cytuno i ddiogelu'r hawliau hyn a sicrhau bod oedolion a phlant yn gwybod amdanyn nhw.

[1] Fel y diweddarwyd ar 10 Ionawr 2022 yn unol â Deddf Cwricwlwm Cymru 2021

Llofnodwyd y CCUHP ym 1989 a'i 'chadarnhau' gan y DU, gan nodi trwy hynny cydsyniad y DU i ymrwymo i delerau'r confensiwn, ym 1991. Mae wedi'i lofnodi gan 196 o wledydd y mae pob un ohonynt heblaw UDA wedi'i gadarnhau.[2] Mae ganddo bedair egwyddor arweiniol (peidio â gwahaniaethu; budd pennaf y plentyn; yr hawl i fywyd, goroesiad a datblygiad; a hawl plant i fynegi eu barn yn rhydd ac i gael eu clywed) sy'n berthnasol i bawb dan 18 oed.

Yn y DU, cymerodd Cymru yr awenau ar ymgorffori CCUHP yn neddfwriaeth gan basio **Mesur Hawliau Plant a Phobl Ifanc (Cymru) 2011 (legislation.gov.uk)** ("Y Mesur"). O fis Mai 2014, mae'r Mesur yn gosod dyletswydd ar Weinidogion Cymru i roi sylw dyledus i CCUHP wrth ddatblygu neu adolygu deddfwriaeth a pholisi. Mae hyn yn golygu bod yn rhaid i Weinidogion Cymru roi'r pwysau priodol ar ofynion CCUHP, gan eu cydbwyso yn erbyn yr holl ffactorau eraill sy'n berthnasol i'r penderfyniad dan sylw.

Mae'r Mesur hefyd yn gwneud Gweinidogion Cymru yn gyfrifol am sicrhau bod pobl yng Nghymru yn gwybod am, yn deall ac yn parchu hawliau plant a phobl ifanc, fel yr amlinellir yn Erthygl 42 CCUHP.[3]

Mae dysgu am hawliau dynol, y rhyddid a'r amddiffyniad y mae gan bob person yr hawl iddynt yn **ofyniad ehangach** o'r Cwricwlwm i Gymru. [4] Rhaid i ysgolion hybu gwybodaeth a dealltwriaeth o CCUHP (a Chonfensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau Pobl ag Anableddau) ymhlith y rhai sy'n darparu dysgu ac addysgu mewn perthynas â chwricwlwm eu hysgol.[5]

Mae hawl plant a phobl ifanc i wybodaeth, ymgynghori a (lle bo angen) chynrychiolaeth o fewn y prosesau gwneud penderfyniadau ar gyfer eu dyfodol pan fo rhieni a gofalwyr yn gwahanu wedi'i chorffori yn Erthygl 12 CCUHP. Mae trafod yr hawliau sydd gan blant a phobl ifanc dan Erthygl 12 yn sicrhau bod y thema sensitif o'u hawliau pan fo rhieni a gofalwyr yn gwahanu'n cael ei haddysgu mewn modd cyffredinol heb greu stigma.

Rheoli effaith gwahanu ac ysgariad

Mae rhieni tua 280,000 o blant a phobl ifanc yn gwahanu bob blwyddyn.[6] Mae ymchwil gan Brifysgol Caerwysg a ariannwyd gan The Wellcome Centre for the Cultures and Environments of Health (The Healthy Relationship Transitions (HeaRT) Project) wedi dangos bod awydd cryf ymhlith plant a phobl ifanc am wybodaeth o ansawdd uchel o ffynhonnell ddibynadwy am drefniadau iddyn nhw pan fydd eu rhieni a gofalwyr yn gwahanu. Roedd yr ymchwil yn dystiolaeth bellach bod

---

[2] O dan gyfansoddiad yr UD, Erthygl II, Cymal 2, Adran 2, unwaith y bydd confensiwn wedi'i lofnodi mae'r Llywydd yn ei anfon at y Senedd sy'n gorfod ei gymeradwyo gyda mwyafrif o ddau draean. Er y llofnodwyd CCUHP dan weinyddiaeth Clinton, mae'r Arlywydd Clinton a'i olynwyr wedi methu ag anfon y confensiwn i'r Senedd i gadarnhau'r hawliau hyn i gyfreithiau'r UD.

[3] Mesur Hawliau Plant a Phobl Ifanc (Cymru) 2011, a.5.

[4] Ynghyd ag ACRh, amrywiaeth, gyrfaoedd a phrofiadau yn ymwneud â gwaith a chyd-destunau lleol, cenedlaethol a rhyngwladol.

[5] Deddf Cwricwlwm ac Asesu (Cymru) 2021, a 64(1).

[6] Gweler adroddiad The Family Solutions Group, Tachwedd 2020 ar d.19, ar gael yn: https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2020/11/FamilySolutionsGroupReport_WhatAboutMe_12November2020.pdf-final.pdf

ymgynghori â phlant a phobl ifanc yn eu helpu i addasu i'r gwahaniad a bod hyn yn gallu bod yn 'gathartig'.[7] Pan fod barn plant yn cael eu ceisio, mae'r trefniadau a wneir yn para'n hirach, er anaml y cânt eu hymgynghori. Bydd addysgu Adnodd 1 yn cefnogi'r dysgu a sut i gefnogi normaleiddio'r ystod o emosiynau y gallai plant a phobl ifanc bod yn teimlo os yw eu rhieni a gofalwyr yn gwahanu. Dylai hyn helpu plant a phobl ifanc sy'n dod i delerau â gwahanu neu eu helpu i gefnogi eraill sy'n mynd drwy'r broses hon. Canfuwyd bod methu â darparu gwybodaeth i blant a phobl ifanc ar yr adeg sensitif hon yn ychwanegu at eu synnwyr o ddryswch ac ansicrwydd.[8] Mae'r adnoddau addysgu'n mynd i'r afael â hyn drwy nodi pa hawliau sydd gan blant a phobl ifanc pan fydd rhieni a gofalwyr yn gwahanu.

Yn Adnodd 1, trwy archwilio amrediad o fathau o deuluoedd (perthnasoedd priod, teuluoedd un rhiant, teuluoedd cymysg a theuluoedd o'r un rhyw) ac archwilio'r tebygrwydd rhwng teuluoedd o ran sut maen nhw'n gofalu am aelodau o'r teulu, bydd dysgwyr yn dysgu gwerthoedd megis parch ar gyfer gwahanol fathau o deuluoedd. Bydd hefyd yn helpu i atal stigmateiddio dysgwyr sydd â rhieni a gofalwyr sydd wedi gwahanu. Yn Adnodd 2, nod y dysgu yw esbonio'r prosesau cyfreithiol yn ymwneud â gwahanu a darparu plant a phobl ifanc â manylion ffynonellau cymorth a sut i'w cyrchu pan fydd rhieni a gofalwyr yn gwahanu.

Cysylltiadau â'r Cwricwlwm i Gymru

Mae'r adnodd hwn ar gyfer dysgwyr ar Gamau Cynnydd 2 a 3 yn helpu i fodloni pedwar diben y Cwricwlwm i Gymru sy'n nodi mai nod cwricwlwm ysgol yw cefnogi ei dysgwyr i ddod:

- yn ddysgwyr uchelgeisiol, galluog sy'n barod i ddysgu drwy gydol eu hoes
- yn gyfranwyr mentrus, creadigol sy'n barod i chwarae eu rhan yn llawn yn eu bywyd a'u gwaith
- yn ddinasyddion egwyddorol, gwybodus yng Nghymru a'r byd
- ac yn unigolion iach, hyderus sy'n barod i fyw bywyd gan wireddu eu dyheadau fel aelodau gwerthfawr o gymdeithas.

Bydd yr adnodd hwn yn helpu ar ddau o'r pedwar diben hyn, gan helpu dysgwyr i ddod:

- **yn ddinasyddion egwyddorol, gwybodus sydd:**
  - yn trafod materion cyfoes ar sail eu gwybodaeth a'u gwerthoedd
  - yn deall ac yn arfer eu cyfrifoldebau a'u hawliau dynol a democrataidd
  - yn parchu anghenion a hawliau pobl eraill, fel aelod o gymdeithas amrywiol

ac **yn barod i fod yn ddinasyddion i Gymru a'r byd**

- **yn unigolion iach, hyderus sydd:**

[7] Gweler yr Adroddiad a'r Prif Ganfyddiadau ar gael yn: https://wcceh.org/wp-content/uploads/The_Healthy_Relationships_Project_Report_-and_Key_Findings.pdf,
[8] Gweler 'Creating Paths to Family Justice Briefing Paper and Report on Key Findings' ar gael yn: http://socialsciences.exeter.ac.uk/media/universityofexeter/collegeofsocialsciencesandinternationalstudies/lawimages/familyregulationandsociety/Creating_Paths_briefing_paper_final_for_website_02.10.17__isbn_(003)_05-03-18.pdf.

- yn meithrin eu lles meddyliol ac emosiynol drwy ddatblygu hyder, cadernid ac empathi
- yn gwybod sut i ddod o hyd i'r wybodaeth a'r cymorth sydd eu hangen i gadw'n ddiogel ac iach

ac yn barod i fyw bywyd gan wireddu eu dyheadau fel aelodau gwerthfawr o gymdeithas.

Mae'r tabl isod yn dangos canllaw, ond nid rhestr gyflawn, o sut mae'r adnoddau addysgu yn cyd-fynd ag addysgu ar hawliau yng Nghanllawiau Cwricwlwm i Gymru a'r Arweiniad ar ACRh . Mae ACRh yn elfen drawsbynciol, gan dynnu ar wahanol feysydd dysgu a disgyblaethau pwnc yn ogystal â bod yn rhan o Iechyd a Lles. Gan adeiladu ar ofyniad y Cod ACRh bod addysgu ACRh yng Nghymru yn gadarnhaol, yn amddiffynnol ac yn ataliol, mae'r adnoddau addysgu yn helpu dysgwyr i reoli perthnasoedd sy'n newid os yw rhieni a gofalwyr yn gwahanu, a dysgu am ffynonellau cymorth a sut i gael gafael arnynt. Mae'r adnoddau addysgu wedi'u dyfeisio i'w defnyddio yng Ngham 3 o'r cod ACRh, gan adeiladu ar yr hyn a ddysgwyd o Gamau 1 a 2 i atgyfnerthu a chryfhau gwybodaeth a sgiliau.

Canllawiau Cwricwlwm i Gymru	Arweiniad ar Addysg Cydberthynas a Rhywioldeb
Mae datblygiad y cwricwlwm: ▪ yn fodd pwysig o ymgorffori Confensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn (CCUHP) ym mhrofiadau dysgu ein plant a'n pobl ifanc, ac o sicrhau eu bod yn deall eu hawliau.	**Dylai ACRh alluogi hawliau dynol** ▪ Dylai ysgolion a lleoliadau drafod ACRh yng nghyd-destun hawliau plant fel y'u hamddiffynnir gan CCUHP. **Dylai dysgu mewn ACRh dynnu sylw at:** ▪ yr hawl i gael gwrandawiad a chael eich cynnwys yn y broses o wneud penderfyniadau (Erthygl 12). **Dylai dysgu mewn ACRh helpu i sicrhau:** ▪ y gall pob dysgwr weld eu hunain, eu teuluoedd, eu cymunedau a'i gilydd yn cael eu hadlewyrchu ar draws y cwricwlwm a gallant ddysgu i werthfawrogi gwahaniaeth ac amrywiaeth fel ffynhonnell cryfder.

	Gan adeiladu ar Cod ACRh, dylai'r ymagwedd at ACRh fod yn gadarnhaol, yn amddiffynnol ac yn ataliol, gan ystyried sut y gallai fod angen cefnogi dysgwyr i: ▪ ddeall ac ymdopi â newid, gwrthdaro a phwysau [yma, os yw rhieni a gofalwyr yn gwahanu] ▪ … gwybod sut i geisio cymorth [a] ▪ … ceisio cymorth a chyngor lle bo'n briodol.

Cysylltiadau â 'datganiadau o'r hyn sy'n bwysig' yn Iechyd a Lles a'r Dyniaethau

Mae'r tabl isod yn dangos sut mae'r adnoddau addysgu yn cwmpasu nifer o'r 'datganiadau o'r hyn sy'n bwysig' o feysydd Iechyd a Lles a'r Dyniaethau yn y drefn honno. Mae'r datganiadau o'r hyn sy'n bwysig yr ydym wedi'u hamlinellu yn y canllawiau hyn yn rhai enghreifftiau o'r hyn y gallwn ei ddefnyddio ar gyfer yr adnoddau hyn. Mae'n bosib bod mwy o 'ddatganiadau o'r hyn sy'n bwysig' y mae'r adnoddau hyn yn perthyn iddynt.

Iechyd a Lles	Y Dyniaethau
Mae'r ffordd rydym yn prosesu ein profiadau ac yn ymateb iddyn nhw yn effeithio ar ein hiechyd meddwl a'n lles emosiynol.	**Mae dinasyddion gwybodus, hunanymwybodol yn mynd i'r afael â'r heriau a'r cyfleoedd sy'n wynebu dynoliaeth, ac yn gallu cymryd camau ystyrlon ac egwyddorol.**
Yn Adnodd 1, bydd trafod pan mae rhieni a gofalwyr yn gwahanu a normaleiddio'r ystod o emosiynau y gall plant a phobl ifanc fynd drwyddynt pan fydd rhieni a gofalwyr yn gwahanu yn helpu dysgwyr i: ▪ archwilio'r cysylltiadau rhwng eu profiadau, eu hiechyd meddwl a'u lles emosiynol...[a] galluogir dysgwyr i ddeall nad yw teimladau ac emosiynau'n sefydlog nac yn gyson ▪ [datblygu] empathi... [gall hyn eu galluogi]... i ymddwyn mewn	Yn Adnodd 2, bydd addysgu plant a phobl ifanc am eu hawl i fynegi eu barn o dan CCUHP, Erthygl 12 pan fydd penderfyniadau'n cael eu gwneud wedi i'w rhieni a'u gofalwyr wahanu, yn helpu dysgwyr i: ▪ feithrin dealltwriaeth o'u cyfrifoldebau fel dinasyddion Cymru a'r byd rhyng-gysylltiedig ehangach ▪ fod yn ddinasyddion gweithredol, gwybodus a chyfrifol ▪ feithrin ymwybyddiaeth o'u hawliau eu hunain (gan gynnwys

ffordd sy’n cefnogi iechyd meddwl a lles emosiynol eraill - datblygu strategaethau sydd o gymorth iddyn nhw reoli eu hemosiynau - sylwi pryd a lle mae ceisio help a chefnogaeth - datblygu ymwybyddiaeth o faterion iechyd meddwl a [bod] gallu eirioli ar ran eraill - [dysgu] sut i fynegi eu teimladau [felly] bydd dysgwyr mewn sefyllfa well i greu diwylliant lle mae siarad am iechyd meddwl a lles emosiynol yn weithred arferol. **Mae cydberthnasau iach yn hanfodol ar gyfer ein lles.** Yn Adnodd 2, gan drafod pan mae rhieni a gofalwyr yn gwahanu, rhywbeth y bydd llawer o blant a phobl ifanc yn cael profiad ohono, bydd yr addysgu yn helpu dysgwyr i: - ddeall a gwerthfawrogi sut mae’r ymdeimlad o berthyn a chyswllt a ddaw o berthnasau iach yn cael effaith bwerus ar iechyd a lles - sylweddoli pan nad yw’r cydberthnasau yn iach a... bod yn ymwybodol o sut i fod yn ddiogel, a cheisio cymorth iddyn nhw eu hunain ac i eraill - deall y byddan nhw’n cael profiad o amrywiaeth o gydberthnasau drwy gydol eu bywydau - datblygu eu gallu i... feithrin a chynnal cydberthnasau.	yr hawliau a warchodir i dan CCUHP), ynghyd â’u hanghenion, eu pryderon a’u teimladau hwy eu hunain a phobl eraill.

Cysylltiadau â'r 'camau cynnydd' yn Iechyd a Lles a'r Dyniaethau

Rydym wedi cynnwys enghreifftiau o ddilyniant lle mae rhaid i ddysgwyr ailedrych ar a dyfnhau dysgu mewn cysyniadau o fewn y 'datganiadau o'r hyn sy'n bwysig' ar draws ystod eang o destunau ac agweddau ar feysydd Iechyd a Lles a'r Dyniaethau. Er bod yr adnoddau wedi’u hanelu at Gamau Cynnydd 2 a 3, mae’n ddefnyddiol

gwybod, yng Ngham Cynnydd 1 Iechyd a Lles, y bydd dysgwyr wedi dysgu nodi pwy yw eu teulu ac wedi dechrau cydnabod bod ganddynt yr hawl i gael eu trin yn deg ac â pharch. Yng Ngham Cynnydd 1 y Dyniaethau, bydd dysgwyr wedi dechrau deall yr angen i barchu eraill. Gan adeiladu o hyn, mae'r tablau isod yn dangos enghreifftiau o rai ymagweddau yn yr adnoddau addysgu y gellir eu cymryd i helpu dysgu o dan Gamau Cynnydd 2 a 3 ar gyfer Iechyd a Lles a'r Dyniaethau. Dylai athrawon ystyried y dysgu blaenorol yr oedd eu dysgwyr wedi'i brofi a chyfnod eu datblygiad wrth gynllunio i addasu/defnyddio'r adnoddau hyn i sicrhau bod eu haddysgu gan ddefnyddio'r adnoddau hyn yn briodol i'w dysgwyr, ac yn hwyluso cynnydd yn seiliedig ar ddysgu blaenorol.

<table>
<tr><th colspan="2">Iechyd a Lles</th></tr>
<tr><th>Cam Cynnydd 2</th><th>Cam Cynnydd 3</th></tr>
<tr>
<td>Mae'r ffordd rydym yn prosesu ein profiadau ac yn ymateb iddyn nhw yn effeithio ar ein hiechyd meddwl a'n lles emosiynol.

Mae Adnodd 1 yn trafod rhieni'n gwahanu ac yn normaleiddio emosiynau y gall plant a phobl ifanc fynd drwyddynt. Mae Adnodd 2 yn trafod ffynonellau cymorth i blant a phobl ifanc pan fydd rhieni'n gwahanu. Bydd y ddau adnodd yn helpu dysgwyr i ddeall meysydd allweddol a amlinellir yng Ngham Cynnydd 2 megis:
Gallaf nodi fy nheimladau a'u cyfleu.
Rwy'n dechrau sylwi pan fydd angen help arnaf i reoli fy nheimladau.
Gallaf fyfyrio ar fy mhrofiadau.
Gallaf roi sylw i deimladau pobl eraill ac rwy'n dysgu meddwl pam y gallent deimlo felly.</td>
<td>Mae'r ffordd rydym yn prosesu ein profiadau ac yn ymateb iddyn nhw yn effeithio ar ein hiechyd meddwl a'n lles emosiynol.

Mae Adnodd 1 yn trafod rhieni'n gwahanu ac yn normaleiddio emosiynau y gall plant a phobl ifanc fynd drwyddynt. Mae Adnodd 2 yn trafod ffynonellau cymorth i blant a phobl ifanc pan fydd rhieni'n gwahanu. Bydd y ddau adnodd yn helpu dysgwyr i ddeall y meysydd allweddol a amlinellir yng Ngham Cynnydd 3 megis:
Gallaf weld manteision cyfathrebu am deimladau fel un o ystod o strategaethau a all helpu i hybu iechyd meddwl cadarnhaol a lles emosiynol.
Gallaf ofyn am help pan fydd ei angen arnaf gan bobl rwy'n ymddiried ynddynt.
Gallaf fyfyrio ar sut mae digwyddiadau a phrofiadau'r gorffennol wedi effeithio ar fy meddyliau, teimladau a gweithredoedd.</td>
</tr>
</table>

Mae cydberthnasau iach yn hanfodol ar gyfer ein lles. Mae Adnodd 1 yn trafod gwahanol fathau o deuluoedd ac yn normaleiddio emosiynau y gall plant a phobl ifanc fynd drwyddynt. Mae Adnodd 2 yn trafod ffynonellau cymorth i blant a phobl ifanc a'u hawl i leisio'u barn pan fydd penderfyniadau'n cael eu gwneud ar ôl i'w rhieni a'u gofalwyr wahanu. Bydd y ddau adnodd yn helpu dysgwyr i ddeall y meysydd allweddol a amlinellir yng **Ngham Cynnydd 2** megis: ▪ Gallaf gydnabod bod gwahanol fathau o berthnasoedd y tu hwnt i'm teulu a'm ffrindiau. ▪ Gallaf gyfleu fy anghenion a'm teimladau yn fy mherthnasoedd, a sylwi ar anghenion a theimladau pobl eraill. ▪ Gallaf ddeall bod gan bawb hawliau a, gyda chefnogaeth, gallaf barchu'r hawliau hynny.	▪ Gallaf ragweld sut y gall digwyddiadau yn y dyfodol wneud i mi ac eraill deimlo. ▪ Gallaf deimlo empathi ag eraill. ▪ Gallaf ddeall sut a pham mae profiadau'n effeithio arnaf i ac eraill. **Mae cydberthnasau iach yn hanfodol ar gyfer ein lles.** Mae Adnodd 1 yn trafod gwahanol fathau o deuluoedd ac yn normaleiddio emosiynau y gall plant a phobl ifanc fynd drwyddynt. Mae Adnodd 2 yn trafod ffynonellau cymorth i blant a phobl ifanc a'u hawl i leisio'u barn pan fydd penderfyniadau'n cael eu gwneud ar ôl i'w rhieni a'u gofalwyr wahanu. Bydd y ddau adnodd yn helpu dysgwyr i ddeall y meysydd allweddol a amlinellir yng **Ngham Cynnydd 3** megis: ▪ Gallaf ddeall bod gwahaniaethau o fewn mathau o berthnasoedd a bod perthnasoedd yn newid dros amser. ▪ Gallaf gyfathrebu fy anghenion a theimladau, ac ymateb i rai pobl eraill. ▪ Gallaf fyfyrio ar nodweddion perthnasoedd diogel a gallaf geisio cymorth pan fo angen. ▪ Gallaf barchu hawliau pobl eraill ac rwy'n deall sut mae'r rhain yn effeithio arnaf i ac eraill.

Y Dyniaethau	
Cam Cynnydd 2	**Cam Cynnydd 3**
Mae dinasyddion gwybodus, hunanymwybodol yn mynd i'r afael â'r heriau a'r cyfleoedd sy'n wynebu dynoliaeth, ac yn gallu cymryd camau ystyrlon ac egwyddorol.	**Mae dinasyddion gwybodus, hunanymwybodol yn mynd i'r afael â'r heriau a'r cyfleoedd sy'n wynebu dynoliaeth, ac yn gallu cymryd camau ystyrlon ac egwyddorol**

Yn Adnodd 2, mae plant a phobl ifanc yn dysgu am eu hawl i fynegi eu llais a chael eu clywed pan fydd penderfyniadau'n cael eu gwneud ar ôl i'w rhieni a gofalwyr wahanu. Bydd dysgwyr yn cynyddu eu dealltwriaeth yng **Ngham Cynnydd 2** megis: ▪ Rwy'n dechrau deall beth yw hawliau dynol a pham eu bod yn bwysig. ▪ Gallaf ddeall bod angen i ni barchu hawliau pobl eraill.	Yn Adnodd 2, mae plant a phobl ifanc yn dysgu am eu hawl i fynegi eu llais a chael eu clywed pan fydd penderfyniadau'n cael eu gwneud ar ôl i'w rhieni a gofalwyr wahanu. Bydd dysgwyr yn cynyddu eu dealltwriaeth yng **Ngham Cynnydd 3** megis: ▪ Mae gen i ddealltwriaeth bod anghyfiawnder ac anghydraddoldeb yn bodoli mewn cymdeithasau. Mae gen i ddealltwriaeth hefyd o beth yw hawliau dynol a pham maen nhw'n bwysig i mi ac i bobl eraill. ▪ Gallaf egluro pwy sy'n gyfrifol am gynnal hawliau yn fy ardal leol ac yng Nghymru, yn ogystal ag yn y byd ehangach. Rwyf hefyd yn deall bod rhai pobl yn cael eu hamddifadu o'u hawliau.

Dysgwyr ag anghenion ychwanegol

Mae tystiolaeth yn awgrymu bod rhieni plant ag anghenion dysgu ychwanegol yn sôn am lefelau uwch o drallod mewn perthynas ac yn ystyried ysgariad neu wahanu yn amlach.[9] Gall y testunau a gwmpesir yn yr adnoddau addysgu hyn felly fod yn arbennig o berthnasol i ddysgwyr ag anghenion ychwanegol.

Mae'r Ddeddf berthnasol yn ei gwneud yn ofynnol i'r dysgu sy'n cwmpasu ACRh a ddarperir gan ysgolion fod yn briodol yn ddatblygiadol i ddysgwyr.[10] Golyga hyn bod yn rhaid i ysgolion a lleoliadau ystyried ystod o ffactorau gan gynnwys oedran y dysgwr; gwybodaeth ac aeddfedrwydd; unrhyw anghenion dysgu ychwanegol a rhagweld eu datblygiad seicolegol ac emosiynol. Rhaid i ACRh fod yn briodol i ddatblygiad pob dysgwr, sy'n golygu y gall anghenion dysgwyr o oedrannau tebyg amrywio.[11] Dylai pob aelod o staff, nid dim ond athrawon, fod yn ymwybodol o ddull yr ysgol o ymdrin ag ACRh wrth weithio gyda dysgwyr ag anghenion dysgu ychwanegol.

Dylai ysgolion sy'n darparu addysg ar gyfer dysgwyr ag anghenion dysgu cymedrol a difrifol, dwys a lluosog ystyried wrth ddylunio'r cwricwlwm beth yw'r ffordd orau o

---

[9] Relate, Relationships Scotland and Mencap (2017) Under pressure: The relationships of UK parents who have a child with a learning disability ar gael yn: https://www.relationships-scotland.org.uk/wp-content/uploads/TWWAN-8-Feb-Families-Under-Pressure-Learning-Disabilities-Full-Report.pdf.

[10] Deddf Cwricwlwm ac Asesu (Cymru) 2021, a 24(2) (ysgolion a gynhelir) a 50(4) (Unedau Cyfeirio Disgyblion)

[11] Pan fo trefniadau wedi'u gwneud ar gyfer dysgwr o dan adran 19A Deddf Addysg 1996 (nad yw'n Uned Cyfeirio Disgyblion) rhaid i gwricwlwm a sicrhawyd ar gyfer y dysgwr hwnnw fod yn addas ar gyfer cyfnod datblygiad y plentyn hwnnw (adran 53(4) Deddf 2021).

ddiwallu anghenion yr holl ddysgwyr nad yw eu dealltwriaeth o berthnasoedd a materion iechyd a llesiant o bosibl yn cyd-fynd â'u datblygiad. Mae'n bosibl y bydd angen i ysgolion sydd â dysgwyr ag anghenion dysgu cymedrol a difrifol addasu'r adnoddau addysgu i fodloni gwahanol anghenion eu dysgwyr.

Dylai athrawon gynllunio sut y gallant wahaniaethu addysgu i gynnwys a chefnogi dysgwyr ag anghenion dysgu ychwanegol ysgafn neu y mae Saesneg yn iaith ychwanegol iddynt. Mae gan Adnodd 1, sleidiau 12 a 15 ac Adnodd 2, sleidiau 15 a 16, weithgareddau cefnogaeth ar gyfer y dysgwyr hynny, wedi'u nodi gyda ?.

Diogelu

Mae rheoli'r galar sy'n gysylltiedig â rhieni'n gwahanu yn bwnc emosiynol. Mae'r adnodd addysgu dwy ran hwn wedi'i leoli o fewn trafodaeth am hawliau plant yn fwy cyffredinol o dan CCUHP, er mwyn sicrhau bod yr addysgu'n gyffredinol a heb stigma. Serch hynny, gan fod tua 87,000 o blant dibynnol yn byw ar aelwydydd un rhiant yng Nghymru yn 2021,[12] ac mae tystiolaeth o Astudiaeth Carfan y Mileniwm yn dangos nad oedd 39% o blant yn byw yn yr un cartref â'r ddau riant erbyn eu bod yn 11 oed. [13] Mae'n debygol y bydd nifer o blant yn y dosbarth y mae eu rhieni a'u gofalwyr wedi gwahanu, neu y mae eu ffrindiau agos neu eu teulu gwahanu ar y pryd. Bydd eraill yn byw mewn cartrefi sydd â lefelau uchel o wrthdaro rhwng rhieni a gofalwyr.

Dylid rhoi'r mesurau diogelu canlynol ar waith.

- Rhowch wybod i staff bugeiliol a diogelu am y dyddiadau y byddwch yn addysgu'r pwnc hwn a'u hannog i drafod cynnwys yr adnodd addysgu gydag unrhyw ddysgwyr sy'n cael cymorth ar ôl i rieni wahanu neu oherwydd anawsterau yn y cartref.
- Rhowch gyfle i'r dysgwr/dysgwyr dynnu'n ôl o'r sesiwn ddysgu os yw'n briodol (heb fod disgwyl iddynt gyfiawnhau eu habsenoldeb i'w cyfoedion). Ystyriwch sut i fynd ar drywydd y sesiwn ddysgu a gollwyd gyda'r dysgwr/dysgwyr, gan y gallai'r dysgu hwn fod yn arbennig o berthnasol iddynt.
- Cyfeiriwch at ffynonellau cymorth cyn, yn ystod ac ar ôl y sesiwn ddysgu.
- Sicrhewch fod yr holl athrawon sy'n cyflwyno'r deunyddiau yn gyfarwydd â pholisïau diogelu/amddiffyn plant yr ysgol a phrotocolau diogelu, ac yn eu

[12] Gweler: https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/birthsdeathsandmarriages/families/datasets/householdsbytypeofhouseholdandfamilyregionsofenglandandukconstituentcountries (Tabl 7, Cymru). Yn y pum mlynedd hyd at 2019, yng Nghymru y gwelwyd y newid mwyaf yng nghyfran y teuluoedd un rhiant o gymharu â rhanbarthau eraill y DU (gweler: https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/birthsdeathsandmarriages/families/bulletins/familiesandhouseholds/2019).

[13] Platt, L. (Gol.) *Millennium Cohort Study Initial findings from the Age 11 survey* (Tachwedd 2014): Institute of Education, University of London ar gael yn: https://cls.ucl.ac.uk/wp-content/uploads/2017/07/Millennium-Cohort-Study-Initial-findings-from-the-Age-11-survey-Full-report-WEB-VERSION.pdf.

dilyn, gan gynnwys polisi'r ysgol ynghylch pryd y dylid hysbysu rhieni o'r testunau a fydd yn cael eu haddysgu.
- Os bydd dysgwr yn gwneud datgeliad am fater personol yn ystod y sesiwn ddysgu, yn dilyn yr addysgu, dylai athrawon gyfeirio at y polisi diogelu/amddiffyn plant a hysbysu'r Person Diogelu Dynodedig, fel y gellir rhoi cymorth priodol ar waith.

Creu amgylchedd dysgu diogel

Mae amgylchedd dysgu diogel yn helpu dysgwyr i fynegi barn ac ystyried safbwyntiau eraill yn ddiogel a dylid ei sefydlu ym mhob elfen o'r dysgu. O ystyried natur y testunau a drafodir yn yr adnoddau addysgu, mae'n arbennig o bwysig bod yr amgylchedd dysgu ar gyfer y dysgwyr yn ddiogel. Rhaid i athrawon fod yn sensitif i anghenion a phrofiadau'r dysgwyr. Defnyddir technegau ymbellhau yn y sesiwn ddysgu – mae dysgwyr yn dilyn y daith wahanu dros gyfnod o ddeuddeng mis ym mywyd Rosie, merch 9 oed ffug, i archwilio hawliau plant a phobl ifanc pan fydd eu rhieni a'u gofalwyr yn gwahanu. Mae'r naratif yn normaleiddio sut y gall plant a phobl ifanc deimlo ar yr adeg anodd hon o drawsnewid. Dylid annog dysgwyr i drafod sut y gallai Rosie fod yn teimlo, er mwyn atal datgeliadau personol. Dylai athrawon gyfeirio at yr **Arweiniad ar ACRh** a'r **Cod ACRh** cyn addysgu. Dylent hefyd ymgyfarwyddo â'r **Fframwaith ar sefydlu dull ysgol gyfan ar gyfer llesiant emosiynol a meddyliol**.

Os yw dosbarth wedi sefydlu 'rheolau sylfaenol dosbarth' yna gellir defnyddio'r rhain, a gellir gofyn i'r dysgwyr hefyd ychwanegu at y rheolau sylfaenol fel y bo'n briodol. Fel arall, argymhellir y rheolau sylfaenol canlynol

Sef:
- byddwn yn garedig ac yn dosturiol i eraill
- byddwn yn siarad am 'rywun dwi'n nabod...' yn hytrach na defnyddio enw person
- mae gennym yr hawl i beidio ag ateb
- byddwn yn gwneud sylwadau ar yr hyn a ddywedir, nid pwy sydd wedi ei ddweud
- byddwn yn ceisio cymorth yn yr ysgol/annog ffrindiau i geisio cymorth os oes angen.

Ni fyddwn:
- yn rhoi gwybodaeth am stori ein teulu
- yn dweud stori pobl eraill wrth unrhyw un arall
- yn beirniadu eraill
- yn rhoi unrhyw un mewn picil
- yn gofyn cwestiynau personol na cheisio codi cywilydd ar rywun.

Dylai athrawon hefyd:
- gael 'basged hoffwn holi'/blwch cwestiynau i ddysgwyr ofyn cwestiynau'n gyfrinachol

- adolygu a mynd i'r afael ag unrhyw gwestiynau a gyflwynir yn y 'fasged hoffwn holi'/blwch cwestiynau dienw
- gweithio o fewn polisïau’r ysgol ar ddiogelu a chyfrinachedd
- cysylltu ACRh â'r ymagwedd ysgol gyfan i gefnogi lles dysgwyr
- gwneud dysgwyr yn ymwybodol o ffynonellau cymorth, yn yr ysgol a thu allan
- egluro wrth y dysgwyr, er bod cyfrinachedd yn bwysig, os dywedir rhywbeth neu os bydd ymddygiad yn peri pryder, y gall athrawon siarad ag aelod arall o staff.

Dylai athrawon fod yn effro i unrhyw ddatgeliad posibl o drais domestig, yn enwedig wrth addysgu'r adnoddau hyn a dylent ymgyfarwyddo â Trais yn erbyn menywod - pecyn cymorth addysgol cam-drin domestig a thrais rhywiol a'r canllawiau cysylltiedig ar gyfer ysgolion uwchradd: Adnoddau addysgol ysgolion uwchradd.

Datblygu dealltwriaeth

Geirfa termau

Efallai na fydd llawer o’r termau a ddefnyddir yn yr adnodd yn gyfarwydd i ddysgwyr oni bai bod eu rhieni wedi gwahanu. Er mwyn sicrhau bod termau cywir yn cael eu defnyddio yn ystod y dysgu, nodir geirfa termau a ddefnyddir isod.

Adnodd 1

Term	Disgrifiad
Priodas	Undeb cyfreithiol rhwng cwpl cymysg neu o'r un rhyw.
Ysgariad	Y broses o roi terfyn cyfreithiol ar briodas.
Mabwysiadu	Y broses y mae person, neu gwpl, yn ei defnyddio i ddod yn rhieni cyfreithlon i blentyn nad yw'n perthyn iddynt yn fiolegol.

Adnodd 2

Term	Disgrifiad
Y Cenhedloedd Unedig	Sefydliad rhyngwladol a sefydlwyd ym 1945 i gadw'r heddwch, helpu'r tlawd a diogelu hawliau.
Confensiwn	Cytundeb ffurfiol rhwng gwledydd ar faterion sydd o bwys i bob un ohonynt.

Confensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn	Y cytundeb sy'n amlinellu hawliau pob plentyn.
Erthygl	Adran o gonfensiwn wedi'i rhifo sy'n cynnwys manylion yr hyn y cytunwyd arno.
Cadarnhawyd	Deddf ryngwladol yn cadarnhau cydsyniad Gwladwriaeth i fod yn rhwym i delerau'r confensiwn.
Cyfryngu	Proses wirfoddol lle mae gweithiwr proffesiynol annibynnol yn helpu rhieni a gofalwyr sydd wedi gwahanu i ddod i gytundeb heb fynd i'r llys.
Cyfryngu sy'n cynnwys plant	Proses lle mae'r plentyn yn cyfarfod â'r cyfryngwr ar wahân er mwyn i'w lleisiau gael eu clywed.
Llys Teulu	Dyma le mae'r barnwr yn gwneud penderfyniadau pwysig am blant, pobl ifanc a'u teuluoedd os na all rhieni neu ofalwyr gytuno.
Cyfreithiwr	Person sydd wedi'i hyfforddi'n gyfreithiol sy'n rhoi cyngor i bobl sy'n mynd drwy'r llysoedd teulu ac sy'n gallu siarad ar eu rhan yn y llys [D.S. er gwybodaeth i athrawon, gall hwn fod yn gyfreithiwr neu'n fargyfreithiwr].
Barnwr	Y person sy'n gweithio yn y llys sy'n gwrando ar bawb ac yn gwneud penderfyniad terfynol.
Cynrychiolaeth	Pan fydd cyfreithiwr yn siarad â'r barnwr ar ran person yn y llys – naill ai oedolyn neu blentyn.
Gwasanaeth Cynghori a Chynorthwyo Llys i Blant a Theuluoedd, Cymru (Cafcass Cymru)	Sefydliad yn Llywodraeth Cymru sy'n rhoi llais i unrhyw blentyn yng Nghymru sy'n ymwneud â'r system Cyfiawnder Teuluol. Y sefydliad sy'n cynrychioli plant yn y llys ac yn rhoi cyngor annibynnol i'r llys o ran beth sydd er budd pennaf gorau'r plentyn.
Cynghorydd Llys Teulu (FCA)	Y person o Cafcass sy'n cwrdd â'r plant i glywed eu dymuniadau a'u teimladau ac yn adrodd yn ôl i'r llys.

Canolfan Gyswllt	Man diogel lle gall plant a phobl ifanc weld rhiant nad ydynt yn byw gydag ef/hi.
Ymgeisydd	Person sy'n gwneud cais i'r llys.
Atebydd	Person sy’n ymateb i gais a wneir i’r llys.

Cyfeirio at gefnogaeth

Cefnogaeth i athrawon

I gael arweiniad pellach ar CCUHP, ewch i:
https://www.unicef.org/media/62371/file/Convention-rights-child-at-crossroads-2019.pdf.

I gael arweiniad pellach ar ddull gweithredu seiliedig ar hawliau plant yng Nghymru, ewch i:
https://www.childcomwales.org.uk/wp-content/uploads/2017/04/The-Right-Way.pdf.

I gael arweiniad pellach ar briodas, partneriaethau sifil a chyd-fyw ewch i:
www.gov.uk/browse/births-deaths-marriages/marriage-divorce.

Cefnogaeth i ddysgwyr

I gael arweiniad pellach ar CCUHP, ewch i:
https://www.childrenscommissioner.gov.uk/wp-content/uploads/2017/08/GUIDE_Young_peoples_Guide_to_the_UNCRC.pdf.

I gael arweiniad pellach ar ffynonellau cymorth ar gyfer rhieni’n gwahanu ewch i:

Gwasanaeth Eiriolaeth Ieuenctid Cenedlaethol, Cymru (NYAS Cymru):
https://www.nyas.net/nyas-cymru/ (Ffôn: 0808 8081001)

Cymdeithas Genedlaethol y Canolfannau Cyswllt Plant: https://naccc.org.uk (Ffôn: 01159 484557).

Childline Cymru: https://www.childline.org.uk/info-advice/home-families/family-relationships/divorce-separation/ neu ar gyfer y fersiwn Gymraeg: https://www.childline.org.uk/get-support/contacting-childline/contacting-childline-in-welsh/ (Ffôn: 0800 1111).

The Exchange: https://www.exchange-counselling.com/primary/ (Ffôn: 0330 2020283).

Comisiynydd Plant Cymru: https://www.childcomwales.org.uk/(Ffôn: 0808 801000)

Cafcass Cymru: https://gov.wales/cafcass-cymru/family-separation (Ffôn: 0300 456 4000).

Relate Cymru: ://www.relate.org.uk/cymru/children-and-young-peoples-counselling (Ffôn: 03000030396).

University of Exeter

nyas cymru
gwasanaeth eiriolaeth ieuenctid cenedlaethol
national youth advocacy service

The National Association of Child Contact Centres
naccc
Cymdeithas Genedlaethol Canolfannau Cyswllt Plant

Rosie

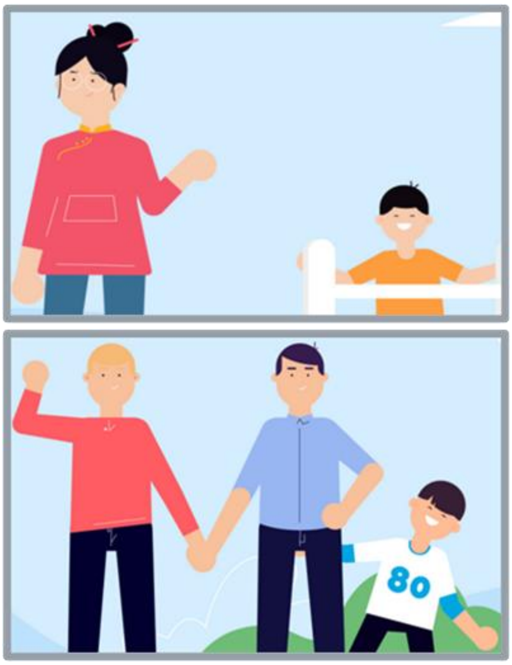

Stori Rosie: Beth fydd yn digwydd os yw teuluoedd yn newid? (Rhan 1)

Adnodd 1

Ariennir yn Rhannol gan
Lywodraeth Cymru
Part Funded by
Welsh Government

Trossolwg Adnodd 1

Stori Rosie: Beth fydd yn digwydd os yw teuluoedd yn newid? (Rhan 1)

Dyma’r cyntaf o ddau adnodd addysgu ar gyfer dysgwyr sy’n gweithio yng nghamau Cynnydd 2 a 3 sy’n canolbwyntio ar deuluoedd a newidiadau i deuluoedd os yw rhieni a gofalwyr yn gwahanu, gan gynnwys hawl plant a phobl ifanc i gael eu clywed o dan CCUHP, Erthygl 12, pan fydd penderfyniadau’n cael eu gwneud os yw rhieni a gofalwyr yn gwahanu. Isod ceir trosolwg o’r amcanion dysgu a’r canlyniadau dysgu ar gyfer y dysgu hwn, ynghyd â’r adnoddau sydd eu hangen a’r amser a awgrymir.

Amcan dysgu

- Dysgu am wahanol fathau o deuluoedd a sut y gallant newid.

Canlyniadau Dysgu

Bydd dysgwyr yn gallu:

- disgrifio'r gwahanol ffyrdd y gall pobl fod yn deulu
- esbonio rhai o'r ffyrdd y mae teuluoedd yn dangos eu bod yn gofalu am ei gilydd
- disgrifio’r ystod o emosiynau y gall plant a phobl ifanc eu teimlo pan fydd rhieni a gofalwyr yn gwahanu a’r hyn y gall ffrindiau ei wneud i’w cefnogi ar yr adeg honno.

Adnoddau

- Nodiadau gludiog.
- Basged hoffwn holi/blwch cwestiynau i ddysgwyr ofyn cwestiynau'n gyfrinachol.
- Heblaw am yr uchod, nid oes angen adnoddau ychwanegol ar gyfer addysgu.

Amseru

Mae'r adnoddau dysgu wedi'i gynllunio i gael ei addysgu am gyfnod o 45 munud.

Hinsawdd dysgu

Darllenwch y canllawiau i athrawon cyn addysgu am gyngor ar sefydlu rheolau sylfaenol, terfynau cyfrinachedd a ffynonellau cymorth.

Cefnogaeth ac estyniad

Er mwyn gwahaniaethu rhwng addysgu mae gan rai gweithgareddau gefnogaeth a gweithgareddau atodol wedi'u marcio ag eiconau isod ac ar y sleidiau.

Allweddeiriau

Priodas
Ysgariad
Mabwysiadu

Awgrymiadau dysgu ac amseru

Gweithgaredd	Disgrifiad	Amser a awgrymir
Cyflwyniad	Rheolau sylfaenol, amcanion a chanlyniadau dysgu.	5 munud
Gweithgaredd sylfaenol	Bydd dysgwyr yn awgrymu geiriau allweddol sy'n gysylltiedig â 'theulu' a'r gwahanol bobl a all fod yn rhan o deulu.	8 munud
Beth mae teuluoedd yn ei wneud i'w gilydd?	Bydd dysgwyr yn trafod ar eu byrddau beth mae aelodau o'r teulu, neu bobl sy'n arbennig iddyn nhw, yn ei wneud i wneud iddyn nhw deimlo eu bod yn cael eu caru a'u bod nhw'n cael gofal.	7 munud
Cyflwyno Rosie	Bydd dysgwyr yn cael eu cyflwyno i Rosie; ble mae hi'n byw, ei ffrind ysgol a'i hathrawes a beth mae'n hoffi ei wneud.	2 funud
Pwy sy'n rhan o deulu?	Mewn parau, gofynnir i ddysgwyr ystyried y bobl a’r grwpiau sy’n bwysig i Rosie a phenderfynu pa rai sy’n rhan o’i theulu.	6 munud
Teimladau Rosie	Bydd dysgwyr yn ystyried sut y gallai Rosie fod wedi bod yn teimlo ar ôl i'w rhieni wahanu a sut y gallai Billy, ffrind Rosie, gefnogi Rosie.	10 munud
Asesiad diweddbwynt	Bydd dysgwyr yn ailedrych ar yr atebion sylfaenol ac yn eu hadolygu fel y bo'n briodol.	5 munud
Cefnogaeth bellach	Bydd dysgwyr yn ystyried y cymorth pellach sydd ar gael yn yr ysgol ac ar-lein.	2 funud

Mae'r adnodd wedi'i gynllunio i gael ei addysgu am gyfnod o 45 munud. Os bydd gennych amser ar gyfer sesiwn addysgu 60 munud, awgrymwn ychwanegu amser at y gweithgareddau canlynol gyda'r amseroedd diwygiedig canlynol:

Cyflwyniad (dim newid – 5 munud)
Gweithgaredd sylfaenol - 10 munud
Beth mae teuluoedd yn ei wneud i'w gilydd? – 10 munud
Cyflwyno Rosie - 3 munud
Pwy sydd yn nheulu Rosie? – 7 munud
Teimladau Rosie – 15 munud
Asesiad diweddbwynt – 6 munud
Cefnogaeth bellach – 4 munud

Asesiad sylfaenol

⑤ Cyflwyniad – sleid 8-10

Trafodwch neu ailedrychwch ar y rheolau sylfaenol ar gyfer y dysgu. Cyflwynwch yr amcan dysgu a’r canlyniadau ac eglurwch y bydd addysgu heddiw yn archwilio teuluoedd a newidiadau i deuluoedd os yw rhieni a gofalwyr yn gwahanu.

Eglurwch fod y rhan fwyaf o rieni a gofalwyr yn aros gyda’i gilydd ond bod rhai nad sy'n gwneud hynny ac y bydd y dysgwyr yn cael eu cyflwyno i ferch 9 oed ffug, Rosie, ac yn trafod y newidiadau yn ei theulu pan wahanodd ei rhieni 12 mis yn ôl.

❽ Gweithgaredd sylfaenol (Beth yw teulu?) – sleid 11

I ddechrau, gosodwch dair wal graffiti o amgylch yr ystafell gydag un pennawd fesul darn o bapur/siart fflip: 'Beth yw teulu?', 'Pwy all fod yn rhan o deulu?', 'Pa eiriau ydych chi'n meddwl amdanyn nhw pan fyddwch chi'n meddwl am deulu?'

Gofynnwch i’r dosbarth cyfan feddwl yn breifat am y cwestiynau hyn ac yna naill ai gofynnwch i’r dysgwyr godi a symud o gwmpas yr ystafell neu, os byddai’n well gennych, gallech ddosbarthu nodiadau gludiog i’r dysgwyr eu cwblhau i ateb y cwestiynau hyn, y gallant wedyn eu glynu ar bob 'wal'.

Peidiwch â rhoi unrhyw awgrymiadau pellach, hyd yn oed os bydd dysgwyr yn gofyn cwestiynau. Ni ddylent rannu eu syniadau gyda chyd-ddisgyblion yn ystod y gweithgaredd. Bydd hyn yn rhoi cyfle i chi weld beth yw credoau a syniadau'r dysgwyr eu hunain ar 'deulu' cyn i'r dysgu ddechrau.

Gallai'r dysgwyr awgrymu:

- Beth yw teulu? (Grŵp o bobl sydd fel arfer yn byw gyda'i gilydd sy'n rhannu eu harian a'u bwyd ac yn gofalu am ei gilydd.)
- Pwy all fod yn rhan o deulu? (Rhieni/llys-rieni, plant, neiniau a theidiau/llys-deidiau, brodyr a chwiorydd, modrybedd, ewythrod, cefndryd, ac ati gan gynnwys rhieni sengl, rhieni o'r un rhyw, llys-rieni, teuluoedd cymysg, rhieni maeth neu rieni mabwysiadol.)
- Pa eiriau ydych chi'n meddwl amdanynt pan fyddwch chi'n meddwl am deulu? (Cariadus, gofalgar, cymwynasgar, rhannu, ymddiried, chwarae, cysuro.)

Gweithgareddau craidd

❼ Beth mae teuluoedd yn ei wneud i'w gilydd? – sleid 12

Gan mai nod Adnodd 1 yw helpu dysgwyr i ddeall bod yna wahanol fathau o deuluoedd ac weithiau bod teuluoedd yn newid, mae’r ymarfer hwn yn ystyried yr hyn sy’n gyffredin rhwng gwahanol fathau o deuluoedd yn gyntaf trwy archwilio beth mae teuluoedd yn ei wneud i’w gilydd i ddangos eu bod yn poeni.

Eglurwch y gall perthnasoedd teuluol fod yn anodd weithiau yn ogystal â hapus. Weithiau mae'n rhaid i rieni a gofalwyr drafod pethau a dydyn nhw ddim bob amser yn cytuno. Weithiau mae brodyr a chwiorydd yn dadlau ond nid yw hynny'n golygu nad yw teuluoedd yn poeni am ei gilydd.

Rhowch 3 munud i'r dosbarth drafod syniadau ar eu byrddau am y pethau y mae teuluoedd yn eu gwneud i'w gilydd i ddangos eu bod yn poeni. Yna gofynnwch iddynt roi adborth ar rai o'u hawgrymiadau ac ysgrifennu'r rhain ar y bwrdd gwyn. Yn y modd sioe sleidiau, ewch trwy'r awgrymiadau ar y PowerPoint, gan nodi'r rhai yr oedd y dosbarth eisoes wedi'u hawgrymu ac unrhyw rai sy'n ychwanegol at yr awgrymiadau a wnaed gan y dosbarth (gan ychwanegu'r awgrymiadau pellach at y bwrdd gwyn).

Gweithgaredd atodol - ystyriwch roi rhai o'r atebion i'r dysgwyr i'w cychwyn arni neu ofyn iddynt enwi 3 pheth yn unig y mae teuluoedd yn eu gwneud i'w gilydd i ddangos eu bod yn poeni.

Gweithgaredd ychwanegol - ystyriwch ofyn i'r dysgwyr restru pa rai o'r gweithredoedd ar y sleid (ac unrhyw gamau gweithredu ychwanegol y maent wedi meddwl amdanynt) sy'n weithredoedd sy'n gofalu am eu hiechyd corfforol, pa rai sy'n gofalu am eu hiechyd meddwl a'u lles a pha rai sy'n gofalu am iechyd corfforol ac iechyd meddwl a lles.

⧗ ❷ Cyflwyno Rosie – sleid 13

Mae hyn yn cyflwyno'r dysgwyr i Rosie, 9 oed. Yn y modd sioe sleidiau cyflwynir dysgwyr i ble mae Rosie yn byw, ei ffrind o'r ysgol, Billy, a'i hathro, Mr Green. Dywedir ychydig wrthym hefyd am ei hobïau gan ei bod yn hoffi mynd i fowlio.

⧗ ❻ Pwy sydd yn nheulu Rosie? – sleid 14

Yn Iechyd a Lles gall dysgwyr sydd wedi cyrraedd Cam Cynnydd 2 gydnabod bod gwahanol fathau o berthnasoedd y tu hwnt i'w teulu a'u ffrindiau a gall dysgwyr sydd wedi cyrraedd Cam Cynnydd 3 ddeall bod gwahaniaethau o fewn mathau o berthnasoedd a bod perthnasoedd yn newid dros amser. Er mwyn helpu dysgwyr i gyrraedd y camau cynnydd hyn byddant yn archwilio'r gwahanol aelodau o deulu Rosie gan gynnwys y gwahanol fathau o strwythur teuluol, gyda rheini'n newid o bryd i'w gilydd.

Anogwch y dysgwyr i rannu unrhyw gwestiynau sydd ganddynt yn ystod a/neu ar ôl y gweithgaredd hwn.

Gofynnwch i'r dysgwyr dynnu llun bwrdd gyda'r penawdau 'teulu' ac 'nid teulu' ar y brig. Yn y modd sioe sleidiau, dangoswch y grwpiau amrywiol i'r dysgwyr a gofynnwch iddyn nhw ysgrifennu'r cymeriadau o dan y pennawd maen nhw'n meddwl eu bod nhw'n perthyn iddo.

- Mam a thad Rosie (dylai dysgwyr gytuno'n rhwydd bod y rhain yn deulu). Eglurwch fod mam a thad Rosie wedi gwahanu flwyddyn yn ôl a'u bod bellach wedi ysgaru. Mae Rosie bellach yn byw gyda'i mam ac yn treulio llawer o amser gyda'i thad a'i bartner newydd Min a'i mab Jonny sydd wedi byw gyda'i Thad am y 9 mis diwethaf. Gofynnwch a yw'r dysgwyr yn meddwl ei fod yn gwneud unrhyw wahaniaeth bod rhieni Rosie wedi ysgaru (eto dylent gytuno'n rhwydd nad yw'n gwneud unrhyw wahaniaeth).
- Jack brawd Rosie a'i chwaer Chloe. Mae dysgwyr yn debygol o gytuno'n gywir eu bod yn nheulu Rosie.
- Partner Dad, Min, a'i mab Jonny. Gan fod Tad Min a Rosie wedi byw gyda'i gilydd ers 9 mis fel 'teulu cymysg', mae dysgwyr yn debygol o gytuno bod Min a Jonny yn rhan o deulu Rosie.
- Ci Rosie, Max. I lawer o blant, mae eu hanifeiliaid anwes yn aelod pwysig o'u 'teulu'.
- Mike, Ewythr Rosie, gŵr Mike, Will a'u mab mabwysiedig, Ollie. Dylai dysgwyr allu cydnabod y gall cwpl o'r un rhyw fod yn rhan o'ch teulu, yma oherwydd bod Mike yn ewythr i Rosie felly mae Will yn ewythr iddi trwy briodas. Eglurwch weithiau os na all plentyn fyw gyda'i rieni biolegol yna gall cwpl arall eu mabwysiadu a dod yn rhieni mabwysiadol y plentyn. Dyma beth sydd wedi digwydd i Ollie, gan wneud Ollie yn gefnder i Rosie.
- Tom, cymydog Rosie. Eglurwch fod Tom yn byw gyda'i fam, ei dad, ei fam-gu a'i dad-cu. Mae hyn yn cyfleu i ddysgwyr bod teuluoedd sy'n pontio'r cenedlaethau weithiau'n byw gyda'i gilydd. Eglurwch fod Tom wedi byw drws nesaf i deulu Rosie ers pan oedd Rosie yn fabi. Nid oes gan Tom unrhyw frodyr na chwiorydd, felly mae'r ddau deulu wedi bod yn agos iawn erioed. Er gwaethaf hyn, dylai dysgwyr gydnabod, er bod Tom a'i deulu yn bobl bwysig ym mywyd Rosie, nid ydynt yn rhan o'i theulu. Efallai eu bod yn teimlo fel teulu, neu efallai eu bod mor agos at deulu Rosie ag y mae rhai teuluoedd gydag aelodau eraill o'u teulu, ond nid ydynt mewn gwirionedd yn rhan o deulu Rosie.

Gofynnwch: Pam y gallai rhai pobl deimlo eu bod yn deulu pan nad ydyn nhw? Gallai'r atebion gynnwys eu bod yn darparu cymorth a chefnogaeth, yn yr un modd ag aelod o'r teulu; rydyn ni'n gweld llawer ohonyn nhw, efallai eu bod nhw'n byw yn agos pan nad yw pobl sydd yn ein teulu ni'n byw yn agos atom ni. Beth am **ofyn** ym mha ffyrdd y mae cyswllt ag aelodau ehangach o'r teulu wedi newid yn y 50 mlynedd diwethaf? Gall yr atebion gynnwys y gallai pobl symud i ffwrdd i weithio neu ei bod yn fwy tebygol bod y ddau riant yn gweithio sy'n golygu nad oes cymaint o amser i gadw mewn cysylltiad. Fodd bynnag, yn aml os yw'r ddau riant yn gweithio gallai mam-gu neu dad-cu helpu i ofalu am y plant. Hefyd, mae gennym well ffyrdd o gyfathrebu dros bellteroedd hir e.e. Zoom, WhatsApp ac ati sy'n ei gwneud hi'n haws cadw mewn cysylltiad.

Gofynnwch: A oes gan unrhyw un unrhyw gwestiynau am bwy sydd yn nheulu Rosie?

Anogwch y dysgwyr i ysgrifennu cwestiynau dienw y gallant eu hychwanegu at y fasged hoffwn holi y gall athrawon eu gwirio ar ddiwedd y dysgu.

⑩ Teimladau Rosie – sleid 15

Nesaf, bydd dysgwyr yn ystyried y gwahanol deimladau y gallai Rosie fod wedi'u profi pan wahanodd ei rhieni.

Ar gyfer dysgwyr nad yw eu rhieni a gofalwyr wedi gwahanu, dylai trafod teimladau person ifanc y mae ei rieni a gofalwyr wedi gwahanu eu helpu i ddatblygu empathi a gweithredu mewn ffyrdd sy'n cefnogi eraill sydd wedi cael profiad o'u rhieni'n gwahanu.

Eglurwch i'r dysgwyr fod rhieni Rosie wedi gwahanu flwyddyn yn ôl a'i bod hi'n ei chael hi'n anodd i ddechrau, ond mae hi bellach yn teimlo'n llawer hapusach am y sefyllfa. Yma mae'r pwyslais ar y ffaith y gall rhieni'n gwahanu fod yn fath o alar i blant a bod llawer yn mynd trwy gylch pum cam, yn yr un modd yn union ag y maent yn profi galar pan mae rhywun yn marw. Dylai'r pwyslais fod ar normaleiddio rhai o'r teimladau a all fod gan blant a phobl ifanc os yw eu rhieni a gofalwyr yn gwahanu, megis dicter neu dristwch. Mae profiad pob plentyn yn unigryw ac yn dibynnu'n rhannol ar y sefyllfa gartref cyn gwahanu a pha mor gyfeillgar yw'r rhieni a gofalwyr wrth wahanu. Os oedd bywyd y cartref wedi bod yn anodd, gallai'r gwahanu fod yn rhyddhad. Ni fydd pob plentyn yn teimlo'r holl bethau hyn nac yn symud ymlaen mewn modd llinol trwyddynt.

Gofynnwch i'r dysgwyr ysgrifennu sut gallai Rosie fod wedi bod yn meddwl pan i'w rhieni wahanu.
Ateb: trist, dolurus, yn grac, yn bryderus a/neu wedi drysu).

Dylid defnyddio technegau ymbellhau, gan ddisgrifio sut mae'n normal i **Rosie** deimlo'n ddolurus, yn drist, yn grac, yn bryderus, wedi drysu neu wedi'i orlethu. Normaleiddiwch sut mae'n gyffredin i blant a phobl ifanc deimlo eu bod nhw rywsut yn gyfrifol am y gwahaniad (yr agwedd 'fargeinio' ar sut y gallai Rosie bod yn teimlo – Sut gallaf atal hyn rhag digwydd? – cyfeiriwch at ymdrechion gan blant a phobl ifanc i newid eu hymddygiad yn y gobaith y bydd rhiant yn dychwelyd adref).

Dywedwch wrth y dysgwyr fod Billy, ffrind Rosie, eisiau cefnogi Rosie. Rhowch 2-3 munud ar eu byrddau i'r dysgwyr awgrymu 3 awgrym da i Billy a allai ei helpu i gefnogi Rosie wrth i'w rhieni wahanu. Unwaith y bydd y dysgwyr wedi cael cyfle i drafod hyn yn eu grŵp, **gofynnwch** i bob grŵp roi adborth beth fyddai eu 3 awgrym da i Billy [gwrando ar sut mae Rosie yn teimlo, peidio â barnu a 'bod yno' iddi hi; helpu hi i geisio cymorth bugeiliol yn yr ysgol; rhoi sicrwydd iddi mai nad hi sydd ar fai am y gwahanu a'i annog i gadw i fyny â gweld ffrindiau, hobïau, ymarfer corff ac ati.].

Gweithgaredd atodol: ystyriwch ofyn i'r dysgwyr feddwl am un peth yn unig y gallai Billy ei wneud i gefnogi Rosie wrth i'w rhieni wahanu.

Gweithgaredd ychwanegol: ystyriwch ofyn i'r dysgwyr feddwl am rywbeth y gallai Billy ei wneud i gefnogi Rosie trwy **bob cam** o sut y gallai fod yn teimlo ar ôl i'w rhieni wahanu.

Asesu'r dysgu

⏳ 5 Gweithgaredd asesiad diweddbwynt – sleid 16

Crynhowch y syniadau a ysgrifennwyd ar y waliau graffiti gwreiddiol/ar nodiadau gludiog ar y waliau graffiti a gofynnwch i'r dosbarth a oes ganddynt unrhyw beth i'w ychwanegu nawr. Yn dilyn ymlaen o’r drafodaeth am bwy sydd yn nheulu Rosie, efallai y bydd dysgwyr bellach yn cydnabod, er enghraifft, bod cwpl mewn perthynas un rhyw yn deulu, yn ogystal â theulu mabwysiadol, teuluoedd cymysg, teuluoedd un rhiant a theuluoedd sy’n pontio’r cenedlaethau.

Dylai athrawon fod yn ymwybodol o wahaniaethau diwylliannol mewn ystyron y gall dysgwyr eu cysylltu â 'teulu', a'u cydnabod, mae rhai diwylliannau er enghraifft yn fwy tebygol o fyw mewn unedau teuluol sy'n pontio'r cenedlaethau nag eraill. Mae teuluoedd hefyd wedi newid dros amser gyda llawer o rieni â llai o blant nag mewn cenedlaethau blaenorol.

Os nad oes gan ddysgwyr unrhyw beth i'w ychwanegu at y waliau graffiti ar ddiwedd y cyfnod addysgu, ac i sicrhau bod pob dysgwr yn cymryd rhan, yn lle hynny gallech ofyn i'r dysgwyr gwblhau'r frawddeg ganlynol, 'Teulu yw…' Gall dysgwyr ddisgrifio mewn brawddeg beth maen nhw'n credu yw teulu.

⏳ 2 Cymorth a chefnogaeth bellach – sleid 17 a 18

I orffen, ewch drwy sleid 17 i atgoffa dysgwyr pwy y gallant siarad â nhw yn yr ysgol, e.e. eu hathro/hathrawes, cynorthwyydd addysgu neu uwch staff yn yr ysgol (efallai y byddwch am bersonoli’r sleid hon gydag enwau staff cyswllt) neu gofynnwch i’r dysgwyr pwy maen nhw'n meddwl y dylen nhw siarad â nhw yn yr ysgol, yna rhowch fanylion unrhyw aelodau o staff nad yw'r dysgwyr wedi'u crybwyll).

Mae Sleid 18 yn rhestru'r cymorth sydd ar gael y tu allan i'r ysgol, e.e. NYAS Cymru, NACCC, Cafcass Cymru, Childline Cymru, Comisiynydd Plant Cymru a Relate Cymru. Yn y modd sioe sleidiau mae pob elusen a'i manylion cyswllt wedi'u grwpio a byddant yn cael eu rhestru yn eu tro - bydd hyn yn helpu'r sleid i beidio ag edrych yn orlawn.

Efallai bod rhai dysgwyr wedi clywed am Relate Cymru fel gwasanaeth cwnsela perthynas ond dywedwch wrthynt fod Relate Cymru hefyd yn cynnig cwnsela i blant a phobl ifanc. Dywedwch wrth y dysgwyr y byddant yn dod i wybod mwy yn y sesiwn ddysgu nesaf am y sefydliadau a restrir a’r cymorth y gallant ei roi i blant a phobl ifanc y mae eu rhieni a’u gofalwyr wedi gwahanu.

Ar ddiwedd y dysgu esboniwch i’r dysgwyr y byddant yn dysgu yn Adnodd 2 sut y gall plant a phobl ifanc ‘lleisio’u barn’ pan fydd rhieni a gofalwyr yn gwahanu, y gwahanol ffynonellau cymorth sydd ar gael i blant a phobl ifanc pan fydd rhieni a gofalwyr yn gwahanu a phwnc ysgariad yn fwy cyffredinol ac, os dymunant, y gall dysgwyr roi gwybod i'r athro/athrawes/rhoi nodyn ym 'masged hoffwn holi' os yw hynny'n broblem iddynt.

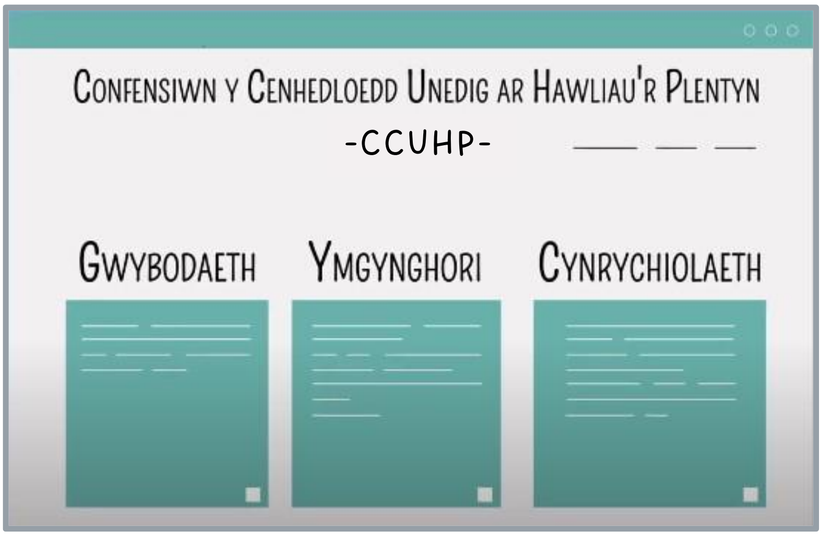

Stori Rosie: Beth fydd yn digwydd os yw teuluoedd yn newid? (Rhan 2)

Adnodd 2

Ariennir yn Rhannol gan **Lywodraeth Cymru**
Part Funded by **Welsh Government**

Trosolwg Adnodd 2

Stori Rosie: Beth fydd yn digwydd os yw teuluoedd yn newid? Rhan 2

Dyma'r ail o ddau adnodd addysgu ar gyfer dysgwyr sy'n gweithio yng nghamau Cynnydd 2 a 3 sy'n canolbwyntio ar deuluoedd a newidiadau i deuluoedd os yw rhieni a gofalwyr yn gwahanu, gan gynnwys hawl plant a phobl ifanc i gael eu clywed o dan CCUHP, Erthygl 12, pan fydd penderfyniadau'n cael eu gwneud os yw rhieni a gofalwyr yn gwahanu. Isod ceir trosolwg o'r amcanion dysgu a'r canlyniadau dysgu ar gyfer y dysgu hwn, ynghyd â'r adnoddau sydd eu hangen a'r amser a awgrymir.

Amcan dysgu

- Dysgu am yr hawliau sydd gan blant a phobl ifanc os yw rhieni a gofalwyr yn gwahanu a'r math o gymorth y gallai fod ei angen arnynt.

Canlyniadau Dysgu

Bydd dysgwyr yn gallu:

- esbonio hawliau plant a phobl ifanc o dan Erthygl 12, CCUHP pan fydd rhieni a gofalwyr yn gwahanu
- nodi'r gwahanol ffyrdd y gellir gwneud trefniadau ar gyfer plant a phobl ifanc a sut y gellir ymgynghori â phlant a phobl ifanc os yw rhieni a gofalwyr yn gwahanu
- nodi ffynonellau cymorth ar gyfer y plant a phobl ifanc hyn ac egluro sut i gael gafael arnynt.

Adnoddau

- Nodiadau gludiog.
- Basged hoffwn holi/blwch cwestiynau i ddysgwyr ofyn cwestiynau'n gyfrinachol.
- Taflen 'cwis cyflym' os ydych yn ei defnyddio.
- Heblaw am yr uchod, nid oes angen adnoddau ychwanegol ar gyfer addysgu.

Amseru

Mae'r adnoddau dysgu wedi'i gynllunio i gael ei addysgu am gyfnod o 45 munud.

Hinsawdd dysgu

Darllenwch y canllawiau i athrawon cyn addysgu am gyngor ar sefydlu rheolau sylfaenol, terfynau cyfrinachedd a ffynonellau cymorth.

Cefnogaeth ac estyniad

Er mwyn gwahaniaethu rhwng addysgu mae gan rai gweithgareddau gefnogaeth a gweithgareddau atodol wedi'u marcio ag eiconau isod ac ar y sleidiau.

Allweddeiriau

Hawliau plant, lleisiau plant, cyfryngu sy'n cynnwys plant, gwybodaeth, ymgynghori, cynrychiolaeth.

Awgrymiadau dysgu ac amseru

Gweithgaredd	Disgrifiad	Amseru
Cyflwyniad	Rheolau sylfaenol, amcanion a chanlyniadau dysgu.	5 munud
Gweithgaredd sylfaenol	Bydd dysgwyr yn llunio map meddwl o ba gwestiynau y gallai Rosie fod wedi'u cael a'i hanghenion cymorth pan wahanodd ei rhieni gyntaf.	7 munud
Cyflwyniad i CCUHP	Bydd dysgwyr yn cael eu cyflwyno i'r Cenhedloedd Unedig, CCUHP, a byddant yn cwblhau'r ymarfer llenwi bylchau i ailadrodd Erthygl 12.	5 munud
Gyda phwy gall Rosie siarad am gefnogaeth?	Mewn parau, gofynnir i ddysgwyr ysgrifennu'r bobl sydd gan Rosie gartref neu yn yr ysgol y gallai hi siarad â nhw os yw'n teimlo'n ofidus.	3 munud
Prosesau a chwis cyflym	Bydd dysgwyr yn dysgu am y broses o ysgaru ac a gwneud trefniadau ar gyfer y plant, a sut mae eu lleisiau'n cael eu cynnwys ac yna'n atgyfnerthu gyda chwis.	15 munud
Ffynonellau cymorth	Bydd dysgwyr yn dysgu am y cymorth, ar-lein ac yn y gymuned, sydd ar gael i blant a phobl ifanc y mae eu rhieni a'u gofalwyr yn gwahanu.	5 munud
Asesiad diweddbwynt	Bydd dysgwyr yn ailymweld ac yn adolygu'r atebion sylfaenol fel y bo'n briodol ac yn ystyried y cymorth sydd ar gael yn yr ysgol a thu allan i'r ysgol.	5 munud

Mae'r adnodd wedi'i gynllunio i gael ei addysgu am gyfnod o 45 munud. Os bydd gennych amser ar gyfer sesiwn addysgu 60 munud, awgrymwn ychwanegu amser at y gweithgareddau canlynol gyda'r amseroedd diwygiedig canlynol:
Cyflwyniad (dim newid – 5 munud)
Gweithgaredd sylfaenol - 10 munud
Cyflwyniad i CCUHP – 8 munud
Gyda phwy gall Rosie siarad am gefnogaeth? – 5 munud
Prosesau a chwis cyflym - 18 munud
Ffynonellau cymorth - 7 munud
Asesiad diweddbwynt – 7 munud

Asesiad sylfaenol

5 Cyflwyniad – sleid 10-12

Trafodwch neu ailedrychwch ar y rheolau sylfaenol ar gyfer y dysgu. Cyflwynwch yr amcan dysgu a'r canlyniadau ac eglurwch y bydd y dysgwyr yn parhau i edrych ar newidiadau Rosie, sy'n 9 oed, yn ei theulu. **Gofynnwch** i'r dysgwyr, 'beth ydych chi'n ei gofio am Rosie o'r sesiwn addysgu ddiwethaf?'

- Mae hi'n 9 oed
- Mae ganddi frawd hŷn, Jack a chwaer hŷn, Chloe
- Gwahanodd rhieni Rosie flwyddyn yn ôl ac maen nhw bellach wedi ysgaru (roedd Rosie yn ei chael hi'n anodd i ddechrau, ond mae hi'n teimlo'n llawer hapusach am y sefyllfa)
- Mae Rosie bellach yn byw gyda'i mam, ei chwaer Chloe a'i brawd Jack.
- Mae'r tri phlentyn yn treulio llawer o amser gyda'u tad, ei bartner newydd Min a'i mab Jonny sydd wedi byw gyda'i Thad am y 9 mis diwethaf.

Dywedwch wrth y dysgwyr fod Rosie llawer hapusach nawr ond eu bod nhw'n mynd i edrych yn ôl ar rywfaint o'r help a'r gefnogaeth oedd ar gael i Rosie pan wahanodd ei rhieni.

7 Gweithgaredd sylfaenol: cymorth i blant – sleid 13

Ar gyfer y gweithgaredd hwn, os yw dysgwyr yn dymuno trafod cwestiynau gyda'i gilydd, atgoffwch nhw i weithio'n annibynnol a bydd unrhyw gwestiynau sydd ganddynt yn cael eu hateb ar ôl i'r asesiad sylfaenol gael ei gwblhau.

Gofynnwch i'r dysgwyr (heb ymgynghori) i dynnu llun cylch gyda'r gair 'Rosie' yn y canol. [Os yw dysgwyr yn gyfarwydd â 'mapio meddwl' yna gallwch chi egluro mai dyma beth maen nhw'n mynd i'w wneud. Os na, eglurwch 'mapio meddwl' iddyn nhw h.y. byddan nhw'n llunio diagram gyda thema ganolog (yma, y cymeriad, Rosie) ac yna'n ymestyn allan i themâu gwahanol (yma, cwestiynau y gallai fod gan Rosie, ac ati). i amlinellu gwybodaeth mewn modd gweledol]. O amgylch ochr allanol y cylch, gofynnwch iddyn nhw ysgrifennu:

a) cwestiynau y credwch y gallai fod gan Rosie ar yr adeg hon. (A yw hyn oherwydd rhywbeth rydw i wedi'i wneud? Oes unrhyw obaith y byddwch chi'n aros gyda'ch gilydd? Ble ydw i'n mynd i fyw? Gyda phwy ydw i'n mynd i fyw? Pa mor aml fydda i'n gweld fy rhiant arall? A fydd rhaid i mi newid ysgol? A fydda' i dal yn gallu gweld fy ffrindiau/gwneud fy hobïau/treulio amser gyda'r teulu ehangach? Sut bydd pethau'n cael eu datrys? A fydd rhywun yn gofyn i mi beth rydw i eisiau? Os felly, pwy? A fydd yn rhaid i mi fynd i'r llys?)

b) cymorth rydych chi'n meddwl y gallai fod ei angen ar Rosie ac unrhyw enghreifftiau rydych chi'n gwybod o gymorth a allai fod ar gael iddi. (Gall y

cymorth sydd ei angen gynnwys - ffrindiau da o'i chwmpas; cefnogaeth gan gyfoedion sydd wedi bod trwy hyn; cefnogaeth fugeiliol dda yn yr ysgol; gwybodaeth dda ar-lein i gael atebion i rai o'i chwestiynau; rhywun i siarad ag ef am sut mae hi'n teimlo; rhywun i siarad ag ef am yr hyn yr hoffai ei weld yn digwydd ynghylch trefniadau ar gyfer ei gofal. Gall ffynonellau cymorth gynnwys - cefnogaeth fugeiliol yn yr ysgol; ffrindiau neu deulu ehangach; ChildLine neu wasanaeth cwnsela arall).

Nodwch: Peidiwch â rhoi unrhyw awgrymiadau pellach, hyd yn oed os bydd dysgwyr yn gofyn cwestiynau. Ni ddylent rannu eu syniadau gyda chyd-ddisgyblion yn ystod y gweithgaredd. Bydd hyn yn rhoi cyfle i chi weld beth yw credoau a syniadau'r dysgwyr eu hunain cyn i'r dysgu ddechrau.

Ewch o amgylch yr ystafell wrth i'r dysgwyr gwblhau eu mapiau meddwl er mwyn mesur yr hyn y mae'r dysgwyr yn ei wybod/yn ei feddwl/yn ei deimlo/yn ei gredu mewn perthynas â'r testun. Ar ôl i'r dysgwyr gael tua 3-4 munud i gwblhau eu mapiau meddwl, gofynnwch am adborth y dosbarth cyfan (gan ddefnyddio'r atebion a awgrymir uchod i'ch arwain).

Gofynnwch i'r dysgwyr beidio ag ychwanegu unrhyw beth arall at eu mapiau meddwl yn ystod y cyfnod adborth gan y dosbarth ac i roi'r rhain i'r naill ochr gan y byddant yn dychwelyd atynt (a'r ddau gwestiwn hyn) ar ddiwedd y dysgu.

Gweithgareddau craidd

⧗ ❺ Cyflwyniad i CCUHP ac ymarfer llenwi bylchau – sleid 14-15

(O.N: Amlinellir gwybodaeth bellach ar y pynciau ar sleid 5-7.)

Eglurwch fod gan blant a phobl ifanc yr hawl i’w lleisiau gael eu clywed ac i’w barn gael ei hystyried pan fydd eu rhieni a’u gofalwyr yn gwahanu. Mae’r hawl hon wedi’i chynnwys mewn dogfen bwysig o’r enw Confensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau’r Plentyn. Dechreuwch trwy egluro termau allweddol megis:

Llywodraethau: Y grŵp o bobl sy’n gwneud penderfyniadau a chyfreithiau gwlad.

Y Cenhedloedd Unedig: Sefydliad y mae'r rhan fwyaf o wledydd y byd gan gynnwys y DU yn perthyn iddo sy'n bodoli i ddod o hyd i atebion i broblemau'r byd.

Confensiwn: Cytundebau y mae llywodraethau yn eu llofnodi.

Eglurwch fod y rhan fwyaf o wledydd y byd, gan gynnwys y DU, yn aelodau o’r Cenhedloedd Unedig. Eglurwch fod y Cenhedloedd Unedig yn bodoli i ddod o hyd i atebion i broblemau'r byd. Weithiau bydd y Cenhedloedd Unedig yn gwneud confensiynau sy'n gytundebau y mae'r gwledydd yn eu llofnodi. Un confensiwn pwysig iawn yw Confensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn 1989 (CCUHP). Eglurwch fod y DU wedi cadarnhau'r confensiwn ym 1991 (h.y. wedi cytuno i'w gynnal).

Mae CCUHP yn cynnwys 54 o ddatganiadau, a elwir yn erthyglau, sy'n amddiffyn hawliau plant.

Mae erthygl 12 yn rhoi'r hawl i blant roi eu barn ar faterion sy'n effeithio arnynt a rhaid i oedolion wrando a chymryd y farn honno o ddifrif. Mae hyn yn golygu pan fydd rhieni a gofalwyr yn gwahanu mae gan **bob** plentyn yr hawl i **wybodaeth** am yr hyn fydd yn digwydd a pha gymorth sydd ar gael ac i gael eu **hymgynghori**. Ni fydd ei angen ar y rhan fwyaf o blant, ond gallent hefyd gael eu **cynrychioli** yn y llys os oes angen.

Gan ddibynnu ar lefel yr ymgysylltu a'r lefel y mae'r dosbarth yn gweithio arni, naill ai gofynnwch beth yw ystyr ymgynghori a chynrychiolaeth neu eglurwch y termau:

Ymgynghori – cael gofyn eich barn.

Cynrychiolaeth – cael rhywun i siarad ar eich rhan yn y llys, h.y. cael cyfreithiwr sy'n gyfrifol am ddweud wrth y barnwr beth rydych ei eisiau a beth sydd orau i chi.

Gofynnwch: Beth allai plentyn feddwl neu deimlo os nad yw'n cael yr hawl hon?

Gofynnwch i'r dysgwyr drafod hyn ar eu byrddau a bwydo eu hatebion yn ôl i'r dosbarth. Gallai'r atebion a awgrymir gynnwys teimlo bod neb yn gwrando arnoch, yn ddibwys neu wedi'ch cau allan.

Yn yr addysgu hwn bydd dysgwyr yn archwilio'r ffynonellau cymorth sydd ar gael iddynt pan fydd eu rhieni a'u gofalwyr yn gwahanu a sut i gael gafael ar y cymorth hwn. Bydd hyn yn cael ei drafod fel rhan o hawl Erthygl 12 plant a phobl ifanc i leisio eu barn ac i oedolion wrando arni a'i chymryd o ddifrif. I gychwyn hyn ac i ailadrodd o'r sleid flaenorol, gofynnwch i'r dysgwyr ddefnyddio'r geiriau a awgrymir ar sleid 15 i lenwi'r bylchau ar Erthygl 12 uchod.

Yn y modd sioe sleidiau, mae'r llenwi geiriau yn ymddangos heb y geiriau a awgrymir, gyda'r geiriau a awgrymir yn ymddangos ar glic i roi'r opsiwn i chi wneud yr ymarfer gyda neu heb awgrymiadau o'r geiriau.

Gweithgaredd atodol: Ystyriwch roi'r frawddeg i ddysgwyr gyda dim ond y gair 'hawl' ar goll a gofynnwch iddyn nhw ddweud y gair coll wrthych chi.

Gweithgaredd ychwanegol: Gofynnwch i'r dysgwyr ysgrifennu datganiad/crynodeb byr am yr hawliau sydd gan blant.

❸ **Gyda phwy gall Rosie siarad am gefnogaeth? –** sleid 16

Gofynnwch: beth yw ystyr y term gwahanu? Beth allai ddigwydd pan fydd dau berson yn gwahanu?

Atgoffwch y dysgwyr bod rhieni Rosie wedi gwahanu flwyddyn yn ôl a'i bod hi'n teimlo'n llawer gwell am y gwahaniad nag a wnaeth ar y pryd ond weithiau mae angen rhywfaint o gymorth arni o hyd.

Ewch drwy'r cymeriadau eto i atgoffa'r dysgwyr pwy sydd gan Rosie am gefnogaeth (neu er budd unrhyw ddysgwyr a oedd yn absennol pan ddysgwyd Adnodd 1). Yn y modd sioe sleidiau mae pob cymeriad yn cael ei ddangos yn ei dro (O.N. mae mam a thad Rosie wedi'u grwpio gyda'i gilydd i osgoi unrhyw gasgliad bod un yn well neu'n well na'r llall).

Gofynnwch i'r dysgwyr restru un fantais ac un anfantais i **bob person** y mae Rosie yn siarad â nhw:

Mam neu Dad: mantais – bydd Rosie wedi arfer siarad â nhw pan fydd hi'n drist; anfantais – mae'n bosib y bydd Rosie yn drist am y sefyllfa felly gall fod yn anodd siarad â nhw amdano.

Chloe neu Jack, ei chwaer a'i brawd: mantais – byddan nhw'n drist hefyd felly byddan nhw'n deall sut mae Rosie yn teimlo; anfantais – mae'n bosib na fydd Rosie eisiau siarad â nhw rhag ofn y bydd yn eu gwneud nhw'n fwy trist.

Ffrind Rosie, Billy neu un o'i ffrindiau eraill: mantais – nid ydynt yn rhan o deulu Rosie felly nid yw'n peryglu eu gwneud yn drist; anfantais – mae'n bosib nad yw ffrindiau Rosie wedi mynd drwy'r profiad hwn felly efallai nad ydynt yn deall yn llwyr sut mae hi'n teimlo.

Athro Rosie, Mr. Green: mantais - bydd wedi cael eraill yn ei ddosbarthiadau sydd wedi cael yr un profiad â Rosie, felly bydd yn gallu helpu Rosie hefyd; anfantais – ar y dechrau mae'n bosib y bydd yn anodd i Rosie siarad â Mr Green am bethau sy'n digwydd y tu allan i'r ysgol.

Gweithgaredd atodol: Ystyriwch ofyn i'r dysgwyr restru un fantais ac un anfantais i **un neu ddau** o'r bobl y gallai Rosie siarad â nhw am gymorth.

Gweithgaredd ychwanegol: Ystyriwch ofyn i'r dysgwyr sgriptio'r agoriad i sgwrs am geisio cymorth – sut gallen nhw ofyn i rywun am help?'

⓯ Prosesau a chwis cyflym – sleid 17-23

Mae Sleid 17-22 yn cynnwys gwybodaeth am ysgariad a gwahanu ac am y prosesau ar gyfer cytuno ar y trefniadau o ran y plant. Yn dibynnu ar yr amser sydd ar gael ac ymgysylltiad y dysgwyr, gall athrawon ddewis a) mynd drwy'r holl wybodaeth yn y sleidiau gan bwysleisio i'r dysgwyr y **negeseuon allweddol** sydd wedi'u hamlygu mewn print trwm yn y nodiadau neu b) pwysleisio'r **negeseuon allweddol** ar gyfer pob sleid a rhoi digon o wybodaeth i alluogi dysgwyr i gwblhau'r cwis cyflym sy'n dilyn.

Eglurwch i'r dysgwyr mai'r llys teulu yw'r man lle gall rhieni drefnu beth sydd angen mynd i'r afael ag ef pan fyddant yn gwahanu, megis cael ysgariad os oeddent yn briod

neu gael y barnwr (y person a benodwyd i wneud penderfyniadau pan na all teuluoedd gytuno) penderfynu ar y trefniadau ar gyfer y plant os na all y rhieni gytuno arnynt. Os oes angen, rhowch sicrwydd i'r dysgwyr nad yw'r llys teulu yn debyg i'r llys troseddol ac nad oes neb 'mewn trwbwl' os bydd angen iddynt fynd yno.

I atgyfnerthu’r hyn a ddysgwyd o’r sleid hon a’r pedair sleid nesaf ar brosesau a sut y gellir clywed lleisiau plant yn y prosesau hyn, ac i atgyfnerthu'r rhan hon o’r addysgu, mae cwis cyflym ar sleid 23. Er mwyn sicrhau bod pob dysgwr yn cymryd rhan, naill ai darparwch daflen i’r dysgwyr ei chwblhau/cyfeirio’n ôl ati os ydynt yn gweld bod angen y wybodaeth arnynt yn y dyfodol (mae taflen ar ddiwedd y Canllawiau i Athrawon) neu ysgrifennwch y cwestiynau ar y bwrdd gwyn ar ddechrau’r addysgu. Os ydych chi'n defnyddio'r daflen, dosbarthwch hi nawr a gofynnwch i'r dysgwyr ysgrifennu'r atebion ar y daflen/gwnewch nodyn o'r atebion wrth i chi fynd drwy'r sleidiau gan y byddwch chi'n gofyn i ddysgwyr unigol roi eu hateb i gwestiwn yn ddiweddarach.

Caniatewch amser, wrth i chi drafod sleidiau 17-22, i ddysgwyr ystyried unrhyw feddyliau neu gwestiynau sydd ganddynt a gofyn cwestiynau os hoffent.

Y **neges allweddol ar gyfer sleid 17** yw na fu angen dangos o fis Ebrill 2022 mai nad bai'r person arall oedd yr ysgariad.

Ewch drwy'r sleid gan dynnu sylw at y gwahaniaeth rhwng ffurfioli gwahaniad pan fydd cwpl yn briod o gymharu â chyd-fyw. Pwysleisiwch, ar gyfer ysgariad ar ôl Ebrill 2022, nad oes angen i unrhyw un feio’r person arall ac nad oes angen i neb fynychu’r llys mewn person – i helpu i chwalu’r myth bod ysgariad yn broses chwerw.

Os yw dysgwyr yn dangos diddordeb arbennig, gallech esbonio bod y senedd yn pasio ‘Deddfau’ pan fydd eisiau newid y gyfraith mewn maes penodol a’i bod wedi pasio Deddf Ysgaru, Diddymu a Gwahanu 2020 yn ddiweddar a ddaeth i rym ym mis Ebrill 2022 ac a gyflwynodd ‘ysgariad dim bai' fel nad oes angen i neb feio'r person arall er mwyn cael ysgariad.

Os yw dysgwyr yn dangos llawer o ddiddordeb, efallai yr hoffech chi hefyd nodi, fel pwynt lefel uwch, y gall yr Ymgeisydd a’r Atebydd o dan y rheolau newydd o fis Ebrill 2022 wneud cais ar y cyd ar y sail bod y briodas wedi chwalu a gellir cael yr ysgariad ar ôl 6 mis.

Gofynnwch i'r dysgwyr roi sylwadau ar pam y gallai fod yn well i blant os nad oes rhaid i'r rhieni a'r gofalwyr ddweud mai bai'r rhiant arall oedd y chwalfa yn y berthynas pan fyddan nhw'n ysgaru.

Ateb: Gall wneud y gwahaniad yn fwy cyfeillgar a gall y rhieni a'r gofalwyr fod yn fwy agored i wrando ar farn eu plant. Mae’n ei gwneud yn haws i’r rhieni a’r gofalwyr gytuno ar y trefniadau ar gyfer y plant rhyngddynt eu hunain ac felly’n ei gwneud yn llai tebygol y byddant yn gwneud cais i’r llys. Mae'n debyg na fydd yn costio cymaint.

Y **neges allweddol ar gyfer sleid 18** yw bod y rhan fwyaf o rieni a gofalwyr yn cytuno ar drefniadau eu hunain i chwalu’r myth bod angen i rieni a gofalwyr fynd i’r llys i roi trefn ar y trefniadau o ran y plant.

Eglurwch pan wahanodd rhieni Rosie flwyddyn yn ôl ei bod wedi bod yn anodd i Rosie a'i brawd a'i chwaer ar y dechrau. Cyflwynodd eu tad ei gariad newydd yn eithaf cyflym a oedd yn cynhyrfu ac yn drysu Rosie, felly roedd hi wedi bod yn amharod i'w weld. Cytunodd mam a thad Rosie y byddai Rosie yn gweld ei thad mewn canolfan gyswllt nes i bethau setlo i lawr. Roedd Rosie'n credu bod y ganolfan gyswllt wedi bod yn ddefnyddiol iawn i'w theulu. Gwnaeth tad Rosie gais i'r llys am orchymyn llys a nawr roedd y tri phlentyn yn gweld eu tad gyda'i gilydd, yn aros gydag ef a'i bartner newydd, ac mae Rosie yn teimlo'n well am y sefyllfa.

Y **neges allweddol ar gyfer sleid 19** yw os na all rhieni a gofalwyr gytuno nad oes rhaid iddynt fynd i'r llys, gallant ddewis cyfarfod â chyfryngwr yn lle hynny.

Eglurwch rôl cyfryngwr fel yr amlinellir ar y sleid. Mae cyfryngwr hyfforddedig yn berson niwtral sy'n helpu rhieni a gofalwyr i gytuno heb fynd i'r llys.

Eglurwch nad aeth rhieni Rosie i gyfryngwr ond yn hytrach gwnaethant gais i'r llys.

Gofynnwch: Sut ydych chi'n meddwl y gallai mynd i gyfryngwr yn hytrach nag i'r llys fod wedi helpu teulu Rosie?

Ateb: Byddai ei rhieni yn gallu gwrando ar ei gilydd ac efallai wedi gallu cytuno ar bethau. Gallai hyn fod yn haws, yn llai o straen ac yn gyflymach na mynd i'r llys.

Y **neges allweddol ar gyfer sleid 20** yma yw os yw rhieni a gofalwyr yn mynd i gyfryngwr, bod gan blant yr hawl i fynegi eu barn ac i gwrdd â'r cyfryngwr.

Cyfryngu sy'n cynnwys plant: Mae cyfryngu sy'n cynnwys plant yn rhoi'r cyfle i blant gwrdd a siarad (ar eu pen eu hunain neu gyda brodyr a chwiorydd) â'r cyfryngwr sy'n helpu eu rhieni a'u gofalwyr i roi trefn ar bethau i'r teulu pan fydd rhieni a gofalwyr yn gwahanu. Yna mae'r cyfryngwr yn dweud wrth y rhieni a'r gofalwyr beth mae'r person ifanc eisiau i'r cyfryngwr ei ddweud i helpu'r rhieni a'r gofalwyr i wneud penderfyniadau – fel nad yw plant yn gwneud y penderfyniadau, ond mae eu barn yn helpu'r rhieni a'r gofalwyr i wneud penderfyniadau sy'n cymryd safbwynt y plentyn ystyriaeth.

Mae cyfryngu sy'n cynnwys plant yn wirfoddol, felly nid oes rhaid i blant fynd hyd yn oed os rhoddir yr opsiwn iddynt. Bydd cyfryngwyr fel arfer yn gweld plant sydd tua naw oed neu hŷn er y bydd rhai yn gweld plant mor ifanc â chwech oed os teimlir ei fod yn briodol ac er budd y plentyn.

Gofynnwch: Sut ydych chi'n meddwl y gallai siarad â'r cyfryngwr fod wedi helpu Rosie pan wahanodd ei rhieni?

Ateb: Gallai fod wedi helpu Rosie i ddeall y broses yn well; trafod y pethau sydd ar ei meddwl a rhoi'r cyfle iddi roi negeseuon i'r cyfryngwr i'w trosglwyddo i'w rhieni a allai fod yn anodd iddi eu dweud wrth ei rhieni ei hun.

Y **neges allweddol ar gyfer sleid 21** yw os yw rhiant yn gwneud cais i'r llys teulu, mae gan blant a phlant a phobl ifanc yr hawl i roi eu barn ar y trefniadau i'w gwneud trwy siarad â Chynghorydd y Llys Teulu (FCA).

Eglurwch oherwydd na allai rhieni Rosie gytuno faint o amser y byddai Rosie, Chloe a Jack yn ei dreulio gyda phob rhiant, gwnaeth ei thad gais i'r llys teulu. Gofynnodd y barnwr i'r FCA ddrafftio adroddiad a siaradodd yr FCA â'r plant yn unigol i gasglu eu barn gan ddefnyddio hyn i ddrafftio ei adroddiad ar gyfer y llys.

Y **neges allweddol ar gyfer sleid 22** yw hyd yn oed os yw rhieni a gofalwyr yn gwneud cais i'r llys, mae'r rhan fwyaf o rieni a gofalwyr yn gallu dod i gytundeb heb i'r barnwr orfod penderfynu ac nid oes rhaid i blant fynychu'r llys.

Erbyn dyddiad y gwrandawiad llys bydd y barnwr, y rhieni/gofalwyr ac unrhyw gyfreithwyr sy'n cynrychioli'r rhieni a'r gofalwyr wedi cael adroddiad yr FCA a byddant fel arfer yn cytuno ar y trefniadau ar gyfer y plant ar sail argymhelliad yr FCA.

Cwis cyflym ar sleid 23: i atgyfnerthu'r dysgu, cymerwch 3 munud i ofyn i'r dosbarth ateb y 6 cwestiwn. Fel y nodwyd uchod, os ydych yn defnyddio'r daflen, dylid ei dosbarthu ar ddechrau'r drafodaeth ar y broses ysgaru. Yn y modd sioe sleidiau, dilynir pob cwestiwn yn y blwch ar y chwith gan ateb yn y blwch ar y dde.

⧗ ❺ Ffynonellau cymorth ar gyfer plant a phobl ifanc - sleid 24

Atgoffwch y dysgwyr o'r gefnogaeth sydd ar gael iddynt yn yr ysgol gan yr arweinydd bugeiliol. Mae llawer o wybodaeth a chymorth ar gael i blant a phobl ifanc ar-lein hefyd gan gynnwys:

- Gwasanaeth Eiriolaeth Ieuenctid Cenedlaethol, Cymru (NYAS Cymru): Mae NYAS Cymru yn darparu gwybodaeth i blant a phobl ifanc ar ei wefan; llinell gymorth am ddim ac eiriolwr ar gyfer plant a phobl ifanc (person i siarad ar ran y person ifanc) yn y llys teulu os oes angen.
- Cymdeithas Genedlaethol y Canolfannau Cyswllt Plant: Mae NACCC yn rhedeg rhwydwaith o 350 o ganolfannau cyswllt, gan gynnwys 13 yng Nghymru, sy'n darparu gofod diogel, niwtral, croesawgar i blant dreulio amser gyda'u rhieni (neu bobl eraill sy'n bwysig iddynt, megis mam-guod a thad-cuod).
- Comisiynydd Plant Cymru: Mae Comisiynydd Plant Cymru yn siarad ar ran plant a phobl ifanc Cymru ar faterion pwysig.
- Cafcass Cymru: Mae Cafcass yn sefyll am y Gwasanaeth Cynghori a Chynorthwyo Llys i Blant a Theuluoedd. Sefydliad yn Llywodraeth Cymru yw Cafcass Cymru sy'n rhoi llais i unrhyw blentyn yng Nghymru sy'n ymwneud â'r system Cyfiawnder Teuluol.
- Relate Cymru: Mae Relate Cymru yn cynnig cwnsela i blant a phobl ifanc sy'n cael anawsterau mewn unrhyw faes bywyd, gan gynnwys os yw rhieni'n dadlau neu wedi gwahanu.
- Childline Cymru: Mae gan Childline Cymru lawer iawn o wybodaeth, cyngor a chymorth i blant a phobl ifanc y mae eu rhieni wedi gwahanu, sydd ar gael ar-lein, dros y ffôn neu drwy gwnsela un-i-un.

Mae manylion cyswllt pob un o'r sefydliadau a restrir yn ymddangos ar sleid 27.

Asesu'r dysgu

⌛ ❺ Asesiad diweddbwynt – sleid 25-27

Gofynnwch i'r dysgwyr ddychwelyd at y map meddwl a luniwyd ganddynt yn gynharach ac mewn lliw gwahanol ychwanegu at eu map meddwl trwy ysgrifennu:

- unrhyw eiriau am sut rydych chi'n meddwl y gallai Rosie fod wedi teimlo ar ôl iddi ddysgu bod ganddi'r hawl i fynegi ei barn ac i hyn gael ei gymryd o ddifrif? (Gobeithio y bydd geiriau fel gobeithiol, hapusach, cryfach a/neu rymusol yn cael eu hawgrymu. Mae'n bwysig cydnabod, serch hynny, y gallai fod yn teimlo'n drist o hyd.)
- lle gallai Rosie ddod o hyd i wybodaeth a chymorth i'w helpu nawr ac yn y dyfodol (gan roi enghreifftiau penodol o sefydliadau)?

Dylai dysgwyr grybwyll: Gwasanaeth Eiriolaeth Ieuenctid Cenedlaethol, Cymru (NYAS Cymru); Cymdeithas Genedlaethol Canolfannau Cyswllt Plant (NACCC); Cafcass Cymru; Relate Cymru a/neu Childline Cymru. I orffen, dangoswch sleidiau 26 a 27 ac atgoffwch pwy y dysgwyr y gallant siarad â nhw yn yr ysgol, e.e. athro/athrawes, cynorthwyydd addysgu neu uwch staff yn yr ysgol (efallai y byddwch am bersonoli sleid 26 gydag enwau staff cyswllt) neu gofynnwch i'r dysgwyr pwy maen nhw meddwl y dylen nhw siarad â nhw yn yr ysgol, yna rhowch fanylion unrhyw aelodau o staff nad yw'r dysgwyr wedi'u crybwyll. Atgoffwch y dysgwyr gyda phwy y gallant gysylltu y tu allan i'r ysgol hefyd.

Gadewch sleid 27 i fyny ar gyfer unrhyw ddysgwr sy'n dymuno nodi'r manylion.

Dywedwch wrth y dysgwyr os oes unrhyw beth sydd wedi cael ei drafod heddiw yn achosi pryder iddyn nhw a bod angen cymorth arnyn nhw, gallant roi gwybod i chi neu roi nodyn yn y 'fasged hoffwn holi'.

Stori Rosie: Beth fydd yn digwydd os yw teuluoedd yn newid?

Adnodd 2: Cwis cyflym

Beth ddysgoch chi o glywed am y prosesau pan fydd rhieni a gofalwyr yn gwahanu a sut gall lleisiau plant a phobl ifanc gael eu clywed ar yr adeg hon? **Atebwch y chwe chwestiwn isod yn y blychau.**

CWESTIWN	ATEB
1. Ar ôl Ebrill 2022, a oes rhaid i barau ddweud pwy oedd ar 'fai' o ran yr ysgariad?	
2. Ble roedd Rosie yn gweld ei thad ar y dechrau?	
3. Beth yw enw'r person sy'n helpu rhieni a gofalwyr i ddod i gytundeb heb fynd i'r llys teulu?	
4. Beth yw enw'r person sy'n drafftio adroddiadau ar gyfer y llys teulu?	
5. Oes rhaid i blant fynd i'r llys os yw eu rhieni a'u gofalwyr yn gwneud cais i'r llys teulu?	
6. A all plant wneud eu cais eu hunain i'r llys teulu?	